

บทที่ 3

หลักการหย่าโดยความยินยอม และผลการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมาย ต่างประเทศกับกฎหมายไทย และวิเคราะห์เปรียบเทียบ

การหย่าเป็นอีกวิธีหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาชีวิตสมรสที่ได้แตกสลายลงของคู่สมรส ซึ่งในหลายๆประเทศได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยได้มีวิวัฒนาการมาจากหลักกฎหมายศาสนา ซึ่งถือว่าการสมรสเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าผู้มีพระคุณ เมื่อได้สมรสกันแล้วจะหย่าขาดจากกันไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการหย่าที่ว่านี้ได้มีการผ่อนคลายความเคร่งครัดลง โดยได้มีการอนุญาตให้สามีภริยาสามารถหย่ากันได้ หลักการนี้ประเทศต่างๆได้นำไปบัญญัติเป็นกฎหมายใช้บังคับในแต่ละประเทศ ซึ่งในบทที่ 2 ผู้เขียนได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอมไว้แล้ว ทั้งในกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ในบทนี้ผู้เขียนขออธิบายถึงหลักการหย่าโดยความยินยอม และผลของการหย่าโดยความยินยอมในกฎหมายปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการหย่าโดยความยินยอมของต่างประเทศและประเทศไทย ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 หลักการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1.1 หลักการหย่าโดยความยินยอมตามระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law)

หลักการหย่าตามกฎหมายครอบครัว ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) นั้น ส่วนมากจะได้รับอิทธิพลมาจากหลักกฎหมายศาสนา และมีความเชื่อว่าการสมรสเกิดจากความรัก และเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ให้ชายหญิงอยู่ด้วยกัน มิใช่เกิดจากความจำเป็นตามธรรมชาติ ดังนั้นคู่สมรสจึงไม่อาจหย่ากันได้ ต่อมาเมื่อยุคสมัยได้แปรเปลี่ยนไป สังคมในแต่ละประเทศได้มีการพัฒนาระเบียบข้อบังคับ เพื่อนำมาปรับใช้ในสังคมของตนเอง ในส่วนของกฎหมายเกี่ยวกับการหย่านั้น จากเดิมที่ไม่อนุญาตให้คู่สมรสทำการหย่าขาดจากกันได้ ก็ได้มีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีการอนุญาตให้คู่สมรสทำการหย่ากันได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า “การแตกสลายของชีวิตสมรส” หรือการสมรสได้แตกสลายลงอย่างไม่อาจฟื้นคืนดีกันได้อีก โดย

หลักของการหย่าโดยความยินยอม ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี ในที่นี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึง ประเทศอังกฤษ และสาธารณรัฐสิงคโปร์

3.1.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในปัจจุบันประเทศอังกฤษ ได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการหย่าไว้ใน Matrimonial Causes Act 1973 ต่อมาในปี ค.ศ.1996 ได้นำบทบัญญัติใน Family Law Act 1996 มาตรา 10¹ มาใช้ประกอบ โดยในมาตรานี้ได้กำหนดให้สามารถนำบทบัญญัติในกฎหมายนี้ไปใช้กับการฟ้องหย่าได้ทุกกรณี ส่วนในการยื่นคำร้องขอหย่านั้นได้วางหลักไว้ว่า ผู้ร้องจะต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล โดยปรากฏเหตุฟ้องหย่าตามที่บัญญัติไว้ใน Matrimonial Causes Act 1973 มาตรา 1(1)² ซึ่งมีเพียงประการเดียวคือ “ชีวิตสมรสได้แตกสลายจนไม่อาจกลับกลับมาคืนดีต่อกันได้อีก” (Marriage has irretrievably broken down)³ ในการพิสูจน์ถึงชีวิตที่แตกสลายนั้น กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า คู่สมรสที่เป็นฝ่ายยื่นคำร้องขอหย่า จะเป็นฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบเพื่อพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจแก่ศาล และเนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้น จำเป็นต้องพิจารณาจากความเหมาะสมเป็นรายคดีไป แม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดข้อเท็จจริง ที่เป็นเหตุแห่งการหย่าไว้ใน มาตรา 1(2) แต่ข้อความในบทบัญญัติเหล่านี้ก็เพียงแต่กำหนดหลักไว้กว้างๆ ไม่ว่าจะเป็เหตุหย่าที่เกิดจากความผิดของคู่สมรส หรือเหตุหย่าที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรส ซึ่งศาลสามารถตีความได้หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละคดี โดยหลักการหย่าโดยความยินยอมของประเทศอังกฤษนั้น ประกอบไปด้วย⁴

1) การแยกกันอยู่ของสามีภริยา ในตามมาตรา 1 (2) (d) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ว่า กรณีอาจถือได้ว่าคู่สมรสนั้นมีการแยกกันอยู่ หากปรากฏว่าคู่สมรสมีการแยกกันอยู่เป็น

¹ Art. 10 Hardship: orders preventing divorce.

² Art.1 Divorce on breakdown of marriage.(1)Subject to section 3 below, a petition for divorce may be presented to the court by either party to a marriage on the ground that the marriage has broken down irretrievably.

³ ประสพสุข บุญเดช. (2562). คำอธิบายกฎหมายครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 395.

⁴ Art.1 (2) The court hearing a petition for divorce shall not hold the marriage to have broken down irretrievably unless the petitioner satisfies the court of one or more of the following facts, that is to say; (d) that the parties to the marriage have lived apart for a continuous period of at least two years immediately preceding the presentation of the petition (hereafter in this Act referred to as “two years’ separation”) and the respondent consents to a decree being granted; (e)that the parties to the marriage have lived apart for a continuous period of at least five years immediately preceding the presentation of the petition (hereafter in this Act referred to as “five years’ separation”).

เวลาอย่างน้อย 2 ปี ก่อนมีการยื่นคำร้องขอหย่า และการขอหย่านี้คู่สมรสอีกฝ่ายได้ให้ความยินยอมด้วยความยินยอมในที่นี้ก็คือ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งยินยอมที่จะให้ศาลพิพากษาให้มีการหย่า โดยอาศัยเหตุที่ว่าคู่สมรสนั้นได้แยกกันอยู่มาเป็นระยะเวลา 2 ปี ติดต่อกัน และความยินยอมนั้นต้องแสดงออกโดยชัดแจ้ง การนิ่งเฉยไม่ได้แย้งจะถือว่าให้ความยินยอมแล้วไม่ได้ ทั้งนี้การยินยอมที่กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงชั้นศาลพิพากษา จะยังไม่ถือว่าเป็นการยินยอมจนกว่าจะแสดงความยินยอมอย่างชัดแจ้งต่อศาลอีกครั้ง

2) คู่สมรสนั้นได้มีการแยกกันอยู่เป็นระยะเวลา 5 ปี ติดต่อกัน ตามมาตรา 1(2)(e)

ดังที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าการหย่าในประเทศอังกฤษ จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อต้องทำเป็นคำร้องขอหย่า ยื่นต่อศาล เพื่อให้ศาลเป็นผู้พิจารณาให้หย่าเท่านั้น การหย่าโดยความยินยอมในประเทศอังกฤษ แม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติชัดเจนว่าให้มีการหย่าโดยความยินยอมหรือไม่ แต่ในการหย่าของประเทศอังกฤษก็ได้มีการหย่าโดยความยินยอมที่มีการรับรองกัน โดยปริยาย ในการยื่นฟ้องหย่าต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่านั้น คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจหรือยินยอมที่จะแยกกันอยู่ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี หรือ 5 ปี ก่อนที่จะยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาล

3.1.1.2 สาธารณรัฐสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นอีกประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีความสำคัญ เพราะมีความเจริญและความพร้อมในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การคมนาคม ด้านเศรษฐกิจ หรือการท่องเที่ยว ในช่วงปี ค.ศ.1819 จนถึงปี ค.ศ.1963 สาธารณรัฐสิงคโปร์ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ จึงทำให้ได้รับอิทธิพลและแนวปฏิบัติมาจากประเทศอังกฤษ โดยได้นำกฎหมายเกี่ยวกับการหย่าแบบประเทศอังกฤษมาใช้บังคับเกี่ยวกับการสมรสและการหย่า ในปี ค.ศ. 1961 สาธารณรัฐสิงคโปร์ได้ประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยครอบครัว ที่ชื่อว่า “ Women's Charter” ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ระบบการสมรสแบบคู่เดียวเมียเดียว และได้รวบรวมและแก้ไขเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการหย่า สิทธิและหน้าที่ของบุคคลเมื่อมีการสมรส การคุ้มครองคู่สมรส การคุ้มครองบุตรผู้เยาว์ และบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อสตรีและเด็ก และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุดเมื่อปี ค.ศ.2009 นอกจากนี้ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ยังได้มีกฎหมายมุสลิมที่ใช้บังคับกับคนมุสลิมแยกต่างหากอีกด้วย

⁵ มาตาดักขณ ออรุ่งโรจน์ และคณะ. (2557). *โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของศาลเยาวชนและครอบครัวในการพิจารณาคดีฟ้องหย่าและการดูแลบุตร*. สถาบันวิจัยและพัฒนาสภาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 61.

การหย่าในสาธารณรัฐสิงคโปร์นั้นมีบัญญัติไว้ในมาตรา 94⁶ เรื่องข้อจำกัดในคำสั่งขอหย่าในช่วง 3 ปีแรกของการสมรส และในมาตรา 95⁷ เรื่องเหตุแห่งการสิ้นสุดการสมรส โดยได้ใช้หลักการหย่า คือ การสมรสที่แตกสลายไม่อาจกลับคืนมาได้อีก ซึ่งถือเป็นเหตุหย่าเพียงเหตุเดียวในการฟ้องหย่า ในมาตรา 94 นั้น ได้กำหนดให้ การฟ้องหย่าสามารถกระทำได้ต่อเมื่อคู่สมรสมีการสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ก่อนมีการยื่นคำร้องขอหย่าต่อ กล่าวคือ คู่สมรสดังกล่าวจะต้องใช้ชีวิตสมรสด้วยกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี แต่อย่างไรก็ตาม ศาลอาจจะอนุญาตให้มีการฟ้องหย่าได้เป็นกรณีพิเศษ แต่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าคู่สมรสฝ่ายที่ต้องการหย่านั้นได้รับความเดือดร้อน หรือได้รับความลำบากเป็นอย่างมาก หากต้องใช้ชีวิตสมรสร่วมกับคู่สมรสต่อไป หรือคู่สมรสอีกฝ่ายเป็นผู้ที่โหดร้ายทารุณ นอกจากนี้กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ยังได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับถิ่นฐานไว้ว่า คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต้องมีภูมิลำเนาเป็นถิ่นที่อยู่ถาวร ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ด้วย ในเวลาที่จะเริ่มการฟ้องหย่า หรือหากไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดมีภูมิลำเนาถาวรอยู่ในสาธารณรัฐสิงคโปร์ คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องอาศัยอยู่ในสาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี ก่อนที่จะมีการฟ้อง การหย่าโดยความยินยอมในสาธารณรัฐสิงคโปร์ประกอบไปเงื่อนไขดังต่อไปนี้⁸

1) คู่สมรสมีการสมรสมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ก่อนมีการยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาล หากปรากฏว่าคู่สมรสฟ้องหย่าก่อนครบกำหนดระยะเวลา 3 ปี ศาลจะไม่รับคำฟ้องหย่านั้น เว้นเสียแต่ว่า คู่สมรสฝ่ายที่ฟ้องหย่าก่อนครบกำหนด 3 ปี นั้น ต้องประสบกับความยากลำบากเป็นอย่างมากหากยังใช้ชีวิตสมรสกันต่อไป ศาลอาจรับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณาก็ได้

2) คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต้องแยกกันอยู่ โดยการแยกกันอยู่นี้ต้องเป็นความตั้งใจที่จะแยกกันอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเล็งเห็นว่าการสมรสนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว นอกจากนี้ยังรวมถึงกรณีที่คู่สมรสทั้งสองฝ่าย มีพฤติการณ์ที่อาจถือได้ว่าแยกกันอยู่ทางพฤตินัยแล้ว กล่าวคือ แม้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะยังคงพักอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน แต่ในทางพฤตินัยทั้งสองฝ่ายได้ใช้ชีวิตแยกกันอยู่อย่างสมบูรณ์ และมีที่พักอาศัยแยกต่างหากจากกันเป็นสัดส่วนชัดเจน เช่น ไม่ได้อาศัยอยู่ห้องนอนเดียวกัน ไม่ได้ร่วมประเวณีกัน พฤติการณ์เหล่านี้ย่อมถือได้ว่าคู่สมรสทั้งสองฝ่ายตั้งใจแยกกันอยู่แล้ว ทั้งนี้ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้มีการแยกกันอยู่ ที่จะอาศัยเป็นเหตุหย่ามีดังนี้

(ก) เมื่อคู่สมรสทั้งสองฝ่ายแยกกันอยู่เป็นเวลาติดต่อกันอย่างน้อย 3 ปี ก่อนที่จะมีการยื่นฟ้องหย่า และคู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องยินยอมให้มีการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล

⁶ Art. 94 Restriction on filing of writ for divorce during first 3 years of marriage.

⁷ Art. 95 Either party to a marriage may file a writ for divorce on the ground that the marriage has irretrievably broken down.

⁸ มาตราศัพท์ ออรุงโรจน์ และคณะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 10.

(ข) เมื่อคู่สมรสทั้งสองฝ่ายแยกกันอยู่เป็นเวลาติดต่อกันอย่างน้อย 4 ปี ก่อนมีการยื่นฟ้องหย่า ซึ่งเป็นกรณีที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งอาจให้ความยินยอมหรือไม่ให้ความยินยอมในการหย่าก็ได้

3) ทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล ทั้งนี้หลังจากที่ยื่นคำร้องและส่งเอกสารให้คู่สมรสอีกฝ่ายแล้ว คู่สมรสฝ่ายที่ได้รับเอกสารจะต้องตัดสินใจภายใน 8 วันว่าจะสู้คดีหรือไม่โดยต้องยื่นเอกสารที่เรียกว่า “บันทึกข้อตกลง” ต่อศาลหากต้องการสู้คดีจะต้องยื่นคำให้การต่อสู้คดีภายใน 14 วัน หรืออาจยื่นคำฟ้องแย้งก็ได้ หลังจากนั้นศาลจะกำหนดให้คู่ความมาพร้อมกันในวันนัดเพื่อชี้สองสถาน ถ้าการหย่าไม่ถูกต้องแย้งหรือคัดค้านใดๆก็จะกำหนดประเด็นและนัดพิจารณาในครั้งต่อไป

ดังที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การหย่าในสาธารณรัฐสิงคโปร์ จะกระทำได้อีกเมื่อต้องทำเป็นคำร้องขอหย่ายื่นต่อศาล เพื่อให้ศาลเป็นผู้พิจารณาให้หย่าเท่านั้น การหย่าโดยความยินยอมในสาธารณรัฐสิงคโปร์ กฎหมายไม่ได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนไว้ว่า ให้มีการยอมรับการหย่าโดยความยินยอมหรือไม่ แต่เมื่อดูจากเหตุหย่าที่ได้บัญญัติไว้ การหย่าของสาธารณรัฐสิงคโปร์ก็ได้มีการยอมรับหลักการหย่าโดยความยินยอมไว้โดยปริยายเช่นกัน โดยในการยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาลจะต้องปรากฏว่าคู่สมรสได้ทำการสมรสกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ประกอบกับได้มีการแยกกันอยู่โดยความสมัครใจหรือความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยการแยกกันอยู่นี้ ต้องมีระยะเวลาติดต่อกันเกิน 3 ปี หรือ 4 ปี แล้วแต่กรณี จึงจะสามารถยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาลได้

3.1.2 หลักการหย่าโดยความยินยอม ตามระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law)

แนวความคิดเรื่องการหย่าของกฎหมายครอบครัวในระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) สามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ 1. การหย่าโดยความยินยอม 2. การหย่าที่เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 3. การหย่าที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดในอดีตเหตุหย่าที่คู่สมรสจะใช้เป็นเหตุฟ้องหย่าต่อศาลได้นั้น จะเป็นเหตุที่เกิดจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และค่อยๆวิวัฒนาการเป็นการหย่าโดยที่ไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดกระทำผิด ในที่นี้ผู้เขียนจะขอบรรยายถึงวิวัฒนาการของการหย่าโดยความยินยอม ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.1.2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

แต่เดิมนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสมรส และการหย่าของสาธารณรัฐฝรั่งเศส อยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายศาสนา โดยกำหนดให้การสมรสต้องมีพระประกอบพิธีกรรมในการสมรส การสมรสนั้นจึงจะมีผลสมบูรณ์ การสมรสจึงเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่อาจทำให้สิ้นสุดลงได้ด้วยการหย่า ดังนั้นการหย่าจึงไม่มีอยู่ในกฎหมายศาสนา แต่จะมีข้อยกเว้นอยู่ 2 กรณี ได้แก่

คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หรือศาลมีคำพิพากษาให้แยกกันอยู่เท่านั้น เพราะเมื่อแต่งงานกันไปแล้วจะหย่าขาดจากกันไม่ได้ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1975 จึงได้มีการปฏิรูปประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (French Civil Code) ให้เหมาะกับปรัชญาทางศีลธรรมและทางปฏิบัติ โดยเพิ่มเติมเหตุหย่าประการอื่นๆ อีก เช่น การหย่าโดยการยินยอม การหย่าโดยการรับข้อเท็จจริงร่วมกันของคู่สมรส การหย่าโดยเหตุที่มีการแยกกันอยู่เกินกว่าหกปี การหย่าโดยเหตุที่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งวิกลจริตเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกปี และการหย่าโดยความผิดของอีกฝ่ายหนึ่งหรือของทั้งสองฝ่าย และต่อมาในปี ค.ศ. 2001 ที่ประชุมแห่งชาติฝรั่งเศส มีความประสงค์จะให้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการหย่ามีความทันสมัยมากขึ้น จึงเสนอให้ระงับเหตุหย่าอันเนื่องมาจากความผิด โดยให้เหตุหย่าของสาธารณรัฐฝรั่งเศส คงเหลือเพียง 2 ประการ คือ การหย่าโดยความยินยอมและเหตุหย่าอันเนื่องมาจากชีวิตสมรสได้แตกสลาย ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้⁹

1) เมื่อคู่สมรสทั้งสองฝ่ายแยกกันอยู่เป็นระยะเวลา 3 ปี ขึ้นไป

2) คู่สมรสทั้งสองฝ่ายยืนยันว่าการสมรสได้แตกสลายจนไม่อาจจะทนอยู่กันได้ และมีการยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาล

3) คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาล ด้วยเหตุที่ว่าสมรสได้แตกสลายจนไม่อาจจะทนอยู่ด้วยกันต่อไปได้

กฎหมายเกี่ยวกับการหย่าของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการหย่าที่สำคัญไว้ในมาตรา 229¹⁰ ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณา 4 ประการ ดังนี้

1) คู่สมรสได้ให้ความยินยอมร่วมกัน หรือการหย่าโดยความยินยอม กล่าวคือ การหย่าที่ไม่มีคู่สมรสฝ่ายใดกระทำผิดต่อหน้าที่ความเป็นสามีภริยากัน แต่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายยินยอมหย่าขาดจากกันเอง (Mutual Consent) ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ ดังนี้¹¹

แบบที่ 1 เป็นการหย่าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการหย่าโดยความยินยอมของประเทศไทย แต่การหย่าในรูปแบบนี้ จะทำได้ก็ต่อเมื่อพ้นระยะเวลา 6 เดือน นับแต่วันสมรส และ

⁹ วรภัทร รัตนาพานิชย์. (2551). เหตุหย่า : ศึกษากรณีความเสมอภาคของชายและหญิงในการเรียกค่าทดแทน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 1(1). หน้า 37- 40.

¹⁰ Art. 229 Divorce may be decreed in cases either: of mutual consent; or of acceptance of the principle of the breakdown of the marriage; or of irretrievable impairing of the marriage tie; or of fault.

¹¹ วิวรรณ ชีระอรุณเศรษฐ์. (2550). การหย่าของสตรีและผลจากการหย่า : ศึกษาเฉพาะ คดีหย่าของศาลจังหวัดอุดรธานี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 30.

จะต้องมีการแนบประวัติและรายละเอียดเกี่ยวกับ คู่สมรส ตลอดจนข้อตกลงชั่วคราวในระหว่างที่รอคำสั่งจากศาล และข้อตกลงถาวรภายหลังจากที่ศาลอนุญาตให้หย่ากันแล้ว

แบบที่ 2 จะมีวิธีการซับซ้อนมากกว่ารูปแบบที่ 1 กล่าวคือ เป็นกรณีการหย่าที่ไม่ได้เกิดจากการตกลงที่จะหย่าในเวลาเดียวกันของคู่สมรสตามรูปแบบที่ 1 แต่เป็นการหย่าที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาลก่อน และอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับและเห็นด้วยกับการหย่าในเวลาต่อมา ซึ่งการยื่นคำร้องนี้ ฝ่ายที่ยื่นคำร้องขอหย่า นั้น จะต้องแนบรายงานส่วนตัวที่บรรยายถึงสภาพปัญหาในการใช้ชีวิตสมรส แต่ต้องไม่ระบุว่าสภาพปัญหานั้นเป็นความผิดของฝ่ายใด โดยศาลจะเป็นผู้ดำเนินการตามกระบวนการที่เกี่ยวข้องต่อไป¹²

2) การยอมรับข้อเท็จจริงร่วมกันว่าการสมรสได้แตกสลายลงแล้ว กล่าวคือ เป็นกรณีที่การหย่าถูกใช้เป็นมาตรการแก้ไขชีวิตสมรสที่แตกสลายไปแล้ว (No - Fault Theory)¹³ โดยที่คู่สมรสฝ่ายที่ถูกฟ้องหย่ามิได้กระทำความผิด แต่กฎหมายเปิดได้โอกาสให้คู่สมรสฝ่ายที่ฟ้องหย่า ได้ไปเริ่มต้นชีวิตคู่ใหม่กับคนอื่นได้ เพราะเหตุที่ว่าชีวิตสมรสของสามีภริยาได้แตกสลายลงแล้ว เช่น การที่คู่สมรสเป็นโรคติดต่อย่ำแรง หรือมีสภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล รวมถึงกรณีที่คู่สมรสได้แยกกันอยู่เป็นระยะเวลาเกินกว่า 2 ปี ก็สามารถยื่นคำร้องขอหย่าได้ ซึ่งในกรณีนี้ต่างจากกฎหมายเก่าที่ต้องอาศัยระยะเวลาแยกกันอยู่เป็นเวลา 6 ปี ถึงจะสามารถยื่นคำร้องขอหย่าได้ นอกจากนี้ การที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องคำพิพากษา ว่าได้กระทำความผิดอาญาอย่างร้ายแรง ก็อาจถือว่าเป็นเหตุที่ทำให้การสมรสได้แตกสลายแล้ว เพราะการกระทำความผิดอาญาอย่างร้ายแรงของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ย่อมอาจจะส่งผลให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งถูกประณามหรือตำหนิจากสังคม โดยความผิดอาญาร้ายแรงที่คู่สมรสอาจนำมาอ้างเพื่อเป็นเหตุแห่งการหย่าได้ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานฉ้อโกง ส่วนความผิดเล็กๆ น้อยๆ ไม่อาจนำมาเป็นเหตุแห่งการหย่าได้ เช่น ความผิดอาญาที่มีแค่โทษปรับ หรือความผิดประเภท Felony โดยในทางปฏิบัติศาลจะพิจารณาถึงคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาร้ายแรงว่าได้สร้างความเสียหายถึงชื่อเสียงหรือเกียรติคุณแก่ของคู่สมรสอีกฝ่ายหรือไม่¹⁴

3) ความสัมพันธ์ฉันสามีภริยาได้แตกสลายจนมิอาจกลับคืนได้อีก กล่าวคือ เหตุแห่งการหย่าที่ใช้ประกอบการหย่า อันเนื่องมาจากความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุหย่าที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความผิด แต่ในกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพียงแค่เหตุ

¹² ประสพสุข บุญเดช. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 396 - 397.

¹³ วิวรรณ ธีระอรรถเศรษฐ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 11. หน้า 31.

¹⁴ มานิตย์ วงศ์เสรี. (2531). *สัญญาหย่า: วิเคราะห์ลักษณะและขอบเขต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 85 – 86.

ความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้น ยังไม่สามารถใช้เป็นเหตุให้ศาลรับฟัง และอนุญาตให้หย่าได้ในทันที หากแต่ต้องพิจารณาด้วยว่าการกระทำผิดดังกล่าว เป็นเหตุให้ชีวิตการสมรสแตกสลายลงจนไม่อาจกลับคืนดีได้ ศาลจึงจะพิพากษาให้หย่าได้¹⁵

4) ความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเหตุหย่าอันเนื่องมาจากความผิดของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ การหย่ากรณีนี้ถือเป็นการลงโทษกลุ่มสมรสฝ่ายที่กระทำผิดต่อหน้าทำการเป็นสามีภริยา (Fault Theory)¹⁶ โดยความผิดนั้นต้องเป็นความผิดที่ศาลอนุญาตให้ใช้อ้างเป็นเหตุหย่าได้ กลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งจึงจะมีสิทธิในการฟ้องหย่า และต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่ามีการละเมิดอย่างร้ายแรงหรือหลายครั้งต่อหน้าทำการของความเป็นสามีภริยา เช่น การประพฤติดูหมิ่นประเวณี หรือการมีชู้ (adultery) ซึ่งการประพฤติดูหมิ่นประเวณีหรือการมีชู้ นั้น ต้องเป็นการที่กลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ได้ไปมีความสัมพันธ์ฉันท์ชู้สาวกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรสของตน อันเป็นการกระทำที่ทำให้กลุ่มสมรสอีกฝ่ายไม่อาจจะทนอยู่ร่วมกันได้ หรือการทารุณ โหดร้ายหรือการทำร้ายร่างกายอย่างร้ายแรง (excesses, cruelty and serious injuries) เป็นการที่กลุ่มสมรสฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งได้กระทำละเมิดทารุณ โหดร้าย หรือทำร้ายร่างกายหรือจิตใจของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งอย่างร้ายแรง โดยสาระสำคัญของเหตุหย่านี้ คือ การพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นการทำลายหรือละเมิดหน้าที่ ของการสมรสที่คู่สมรสพึงมีต่อกันจนทำให้สภาพแห่งการสมรสไม่อาจจะสามารถดำเนินต่อไปได้อีก เช่น การทำร้ายร่างกายหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่อนามัยสุขภาพ การจำกัดเสรีภาพ การไม่เป็นมิตรต่อบุตรของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่ติดมาจากการสมรสครั้งก่อน เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวจะเป็นหน้าที่และดุลยพินิจของศาล¹⁷

ต่อมาในปี ค.ศ. 2016 สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการหย่าโดยความยินยอม เพื่อตอบสนองนโยบายว่าด้วยการปฏิรูประบบยุติธรรมในสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยในกฎหมายฉบับนี้มีการแก้ไขเนื้อหากฎหมายการหย่าโดยความยินยอม เพื่อให้ดำเนินการได้ง่ายขึ้นและลดการแทรกแซงของผู้พิพากษา การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อการทำให้กระบวนการหย่าง่ายขึ้น และโดยที่ยังคงมีความปลอดภัยอยู่

ภายหลังจากการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายนี้ ทำให้ในปัจจุบันการหย่าโดยความยินยอมของสาธารณรัฐฝรั่งเศส สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กรณีการหย่าโดยปราศจากการแทรกแซงของศาล ซึ่งถือว่าเป็นหลักการทั่วไป และการหย่าโดยความยินยอมที่ต้องให้ศาล

¹⁵ วิวรรธน์ วีระอรุณเศรษฐ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 11. หน้า 31.

¹⁶ คล้ายจันทร์ จันทร์สารัญ. (2553). *เหตุหย่า: ศึกษากรณีการประพฤติดูหมิ่นประเวณีของสามีหรือภริยา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 157.

¹⁷ วรภัทร รัตนาพาณิชย์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 41.

พิจารณา ซึ่งถือเป็นกระบวนการพิเศษ ในกรณีนี้ที่บุตรผู้เยาว์ใช้สิทธิร้องขอโดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุเฉพาะเท่านั้น ซึ่งส่วนนี้แตกต่างไปจากกฎหมายเดิม การหย่าในรูปแบบใหม่ซึ่งกำหนดแบบของข้อตกลงการหย่าโดยความยินยอม โดยให้ทนายความลงนามและมีการรับรองในรูปแบบของเอกสาร (Minute) โดยผู้จัดทำนิติกรรมสัญญา (Notaire) ซึ่งเทียบได้กับทนายความผู้รับรองลายมือชื่อและเอกสารสำคัญ (Notarial Services Attorney) แต่การหย่าโดยความยินยอมของฝรั่งเศสแบบใหม่นี้ยังคงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มสมรสและบุตร โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 229-1 ถึงมาตรา 229-4 ภายใต้หมวดการหย่าโดยความยินยอม โดยให้มีการลงนามของกลุ่มสมรสและรับรองโดยทนายความของทั้งสองฝ่ายและมีการบันทึกในทะเบียน โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียน กฎหมายกำหนดให้คู่สมรสทั้งสองฝ่าย ต้องมีทนายความให้คำปรึกษาและไม่สามารถใช้ทนายความคนเดียวกันได้ นอกจากนี้กฎหมายได้กำหนดถึงการให้สิทธิแก่คู่สมรสสามารถบอกเลิกข้อตกลงการหย่าภายใน 15 วัน นับจากวันที่คู่สมรสได้รับร่างข้อตกลงการหย่าก่อนที่จะมีการลงนามของกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่าย เมื่อคู่สมรสลงนามในข้อตกลงหย่าแล้วต้องนำข้อตกลงนั้นไปให้ผู้จัดทำนิติกรรมสัญญาให้ความรับรองข้อตกลงดังกล่าว เมื่อผู้จัดทำนิติกรรมสัญญาให้ความรับรองแล้วข้อตกลงนั้นมีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงการหย่า คู่สมรสอีกฝ่ายสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาล และเรียกค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มสมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้¹⁸

ดังที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การหย่าในสาธารณรัฐฝรั่งเศส สามารถกระทำได้ 2 แบบ คือ แบบแรกทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล ในกรณีที่มีเหตุหย่าที่เกิดข้อพิพาทกันระหว่างคู่สมรส กับแบบที่สองทำเป็นหนังสือหย่าในกรณีที่มีการหย่าโดยความยินยอมของกลุ่มสมรสทั้งสองฝ่าย แล้วยื่นหนังสือหย่าต่อผู้จัดทำนิติกรรมสัญญา คู่สมรสทั้งสองฝ่าย สามารถมอบหมายให้ทนายความดำเนินการแทนได้ ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีบทบัญญัติถึงการหย่าโดยความยินยอมไว้ว่า สามารถกระทำได้โดยทำเป็นหนังสือหย่ายื่นต่อผู้จัดทำนิติกรรมสัญญา เพื่อให้มีผลให้การสมรสนั้นสิ้นสุดลง โดยในการหย่าโดยความยินยอมนี้ ต้องปรากฏว่า คู่สมรสนั้นได้มีการสมใจหรือยินยอมแยกกันอยู่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี ประกอบกับคู่สมรสนั้นไม่อาจจะกลับมาใช้ชีวิตคู่สมรสกันได้อีก

¹⁸ เอมภา เตชะอภิคุณ. (2561). การสร้างความเป็นธรรมและการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการหย่าโดยความยินยอม: ศึกษากฎหมายของไทยและกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 47(3). หน้า 531.

3.1.2.2 สหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี

การหย่าในสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี ได้รับแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการหย่ามาจากหลัก Matrimonial Offence Principle ไปสู่หลัก Breakdown Theory โดยได้กำหนดหลักการไว้ให้การแตกสลายของชีวิตสมรสซึ่งไม่อาจเยียวยาแก้ไขได้เป็นเหตุหย่าเพียงประการเดียวที่คู่สมรสจะนำมากล่าวอ้างเพื่อการหย่าต่อศาลได้ ในช่วงศตวรรษที่ 19 กฎหมายเกี่ยวกับการหย่าในสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี ยังไม่มีความเป็นเอกภาพเนื่องจากสหพันธรัฐเยอรมนี ได้แบ่งออกเป็นสองฝ่าย ได้แก่ฝ่ายตะวันตกและฝ่ายตะวันออก ดังนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการหย่าของแต่ละรัฐจึงแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่ว่า ประชากรส่วนใหญ่ในรัฐนั้นนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกหรือนิกายโปรเตสแตนต์ ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1900 ซึ่งเป็นยุคนาซีเรืองอำนาจ กฎหมายเกี่ยวกับการหย่าได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยหลักในการฟ้องหย่าจะใช้ “หลักความผิด” (Principal Of Fault) เป็นสำคัญ สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะดังนี้¹⁹

1) เหตุฟ้องหย่าที่ลักษณะเด็ดขาด เหตุฟ้องหย่าในลักษณะนี้แบ่งออกได้ 3 กรณี

(1) การมีชู้และการกระทำอื่นใดที่สามารถถูกลงโทษได้ตามมาตรา 1565²⁰ ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน โดยคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจฟ้องหย่าได้ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งประพฤติผิดฐานมีชู้และการกระทำอื่นใดที่สามารถถูกลงโทษได้ภายใต้มาตรา 171 และ 175 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน โดยการมีชู้นี้ใช้บังคับอย่างเท่าเทียมกันทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งหลักการฟ้องหย่าในข้อนี้สอดคล้องกับมาตรา 3 แห่งกฎหมายพื้นฐานของสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี ที่บัญญัติให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

(2) การพยายามทำให้อีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ชีวิตตามมาตรา 1566²¹ โดยต้องเป็นการกระทำที่มีเจตนาฆ่าเท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงเจตนาทำร้ายจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

(3) การจงใจทิ้งร้างตามมาตรา 1567²² เป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจงใจทิ้งร้างคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเป็นระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี

¹⁹ คล้ายจันทร์ จันทร์สำราญ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 52.

²⁰ Section 1565 Either spouse may petition for divorce if the other spouse has been guilty of adultery or of any act punishable under 171,175 of the criminal code. The right of the spouse to petition for divorce is barred if he or she consents to or is an accomplice in the adultery or the criminal act.

²¹ Section 1566 Either spouse may petition for divorce if the other spouse makes an attempt against his or her life.

²² Section 1567 Either spouse may petition for divorce if the other spouse has willfully deserted him or her. Willfully desertion exists only.

2) เหตุฟ้องหย่าที่มีลักษณะสัมพันธ์กับหน้าที่ของความเป็นสามีภริยา เหตุฟ้องหย่าในกรณีนี้เป็นกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ได้กระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ตามปกติของความ เป็นสามีภริยาโดยรวมไปถึงความเจ็บป่วย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่สามีภริยาด้วย สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

(1) การกระทำที่มีลักษณะขัดต่อหน้าที่ของคู่สมรสตามมาตรา 1568²³ ซึ่งคู่สมรสสามารถฟ้องหย่าได้ ถ้าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นการฝ่าฝืนหน้าที่ในการสมรสหรือมีความประพฤติในลักษณะที่ไม่ซื่อสัตย์ หรือมีความประพฤติที่ผิดศีลธรรม โดยการกระทำนั้นต้อง “ถึงขนาด” รบกวนความสัมพันธ์นั้นสามีภริยาจนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ อีกต่อไป

(2) คู่สมรสมีอาการวิกลจริตเกินกว่า 3 ปี ติดต่อกันตามมาตรา 1569²⁴ โดยคู่สมรสอาจฟ้องหย่าได้ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งตกเป็นคนวิกลจริตระหว่างการสมรส โดยมีอาการวิกลจริตต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 3 ปี ในกรณีที่ตกเป็นคนวิกลจริตก่อนสมรส จะต้องมีอาการวิกลจริตต่อเนื่องกันเกินกว่า 3 ปีนับแต่สมรส ทั้งนี้เหตุหย่าดังกล่าวมีการใช้บังคับ

ในปี ค.ศ. 1976 ได้มีการปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับการหย่า และแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (German Civil Code) ในมาตรา 1564 ถึง มาตรา 1568 โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการหย่าในทำนองเดียวกับประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรป โดยยกเลิกหลักการหย่าที่เป็นการลงโทษคู่สมรสที่กระทำผิด หรือ “หลักการหย่าโดยมีความผิด” และเปลี่ยนมาเป็น “หลักการหย่าที่เป็นมาตรการแก้ไขการสมรสที่แตกสลาย” จึงทำให้เหตุฟ้องหย่ามีเพียงประการเดียว คือ การสมรสแตกสลาย เมื่อการใช้ชีวิตร่วมกันของคู่สมรสไม่อาจดำรงต่อไปได้ จึงใช้เรื่องระยะเวลาในการแยกกันอยู่ของคู่สมรส มาเป็นข้อสันนิษฐานถึงการแตกสลายของการสมรส ส่วนเหตุเพราะความผิดนั้นจะนำมาพิจารณาเป็นข้อยกเว้นเฉพาะกรณีที่คู่สมรสแยกกันอยู่ไม่ถึง 1 ปี และการอยู่ร่วมกันต่อไปนั้นจะทำให้เกิดความยากลำบากอย่างยิ่งต่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย และในปี ค.ศ.2005 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันใหม่อีกครั้ง แต่ยังคงหลักการเดิมเกี่ยวกับเหตุหย่าและการหย่าไว้ โดยไม่มีแก้ไขเพิ่มเติมแต่อย่างใด อนึ่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

²³ Section 1568 Either spouse may petition for divorce if the other spouse has, by any grave breach of marital duty, or by dishonest or immoral conduct, disturbed the conjugal relations to such an extent that the petitioner cannot be expected to continue the marriage. Gross ill-treatment is also deemed to be a grave breach of duty.

²⁴ Section 1569 Either spouse may petition for divorce if the other spouse has become insane for three years continuously during the marriage, and the insanity has reached such a stage that intellectual community between the spouse has ceased, and there is no hope of its re-establishment.

มาตรา 1564²⁵ กำหนดให้การสมรสสิ้นสุดโดยการหย่าเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น ซึ่งเหตุหย่าตามกฎหมายมีเพียงประการเดียว คือ การสมรสได้แตกสลายลงจนถึงขนาดที่การใช้ชีวิตร่วมกันของคู่สมรสไม่อาจดำรงต่อไปได้อีก และโอกาสที่จะกลับคืนดีกันของคู่สมรสก็ไม่อาจคาดหวังได้เช่นเดียวกัน การหย่าโดยความยินยอมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จะมีความคล้ายกับประเทศอังกฤษ กล่าวคือ มีการหย่าโดยความยินยอมโดยปริยายโดยใช้เหตุหย่าจากการแยกกันอยู่แล้วทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะหย่าโดยได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 1566 (1)²⁶ ซึ่งได้กำหนดหลักของการหย่าโดยความยินยอมไว้ว่า จะถือว่าการสมรสไม่อาจดำเนินต่อไปได้ เมื่อสามีภริยาแยกกันอยู่ ตามมาตรา 1565 โดยมีเงื่อนไขดังนี้²⁷

1) คู่สมรสได้แยกกันอยู่เป็นเวลา 1 ปี และคู่สมรสทั้งสองฝ่ายยื่นคำร้องขอหย่าหรือคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยื่นคำร้องขอหย่าและอีกฝ่ายหนึ่งก็ยอมรับการยื่นคำร้องนั้น

2) คู่สมรสแยกกันอยู่เป็นเวลา 3 ปี

สำหรับกรณีที่คู่สมรสมีการแยกกันอยู่ไม่ถึง 1 ปี ตามมาตรา 1565 (2) แต่การอยู่ร่วมกันต่อไปจะทำให้ฝ่ายที่ฟ้องหย่าต้องทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส “ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส” ดังกล่าว ต้องเกิดจากการกระทำของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การกระทำผู้ การฝ่าฝืนหน้าที่ของการสมรสอย่างร้ายแรง ความวิกลจริต การเป็นโรคติดต่อที่น่ารังเกียจ เป็นต้น ซึ่งกรณีดังที่กล่าวมานี้สามารถอาศัยเป็นเหตุฟ้องหย่าได้

อย่างไรก็ตามแม้การสมรสได้แตกสลายลงตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย แต่หากปรากฏว่าการดำรงชีวิตของคู่สมรสต่อไปเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อประโยชน์สุขของบุตรผู้เยาว์ หรือ

²⁵ Section 1564 A marriage may be dissolved by divorce only by judicial decision on the petition of one or both spouses. The marriage is dissolved when the decision becomes final and absolute. The conditions under which a petition for divorce may be made follow from the following provisions.

²⁶ Section 1566 (1) It is irrefutably presumed that the marriage has broken down if the spouses have lived apart for a year and both spouses petition for divorce or the respondent consents to divorce. (2) It is irrefutably presumed that the marriage has broken down if the spouses have lived apart for three years.

²⁷ Section 1565 (1) A marriage may be dissolved by divorce if it has broken down. The marriage has broken down if the conjugal community of the spouses no longer exists and it cannot be expected that the spouses restore it. (2) Where the spouses have not yet lived apart for one year, the marriage may be dissolved by divorce only if the continuation of the marriage would be an unreasonable hardship for the petitioner for reasons that lie in the person of the other spouse.

การสิ้นสุดการสมรสจะนำความยากลำบากหรือความเดือดร้อนเสียหายมาสู่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีเช่นนี้การสมรสย่อมไม่อาจสิ้นสุดลงได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 1568²⁸

ดังที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การหย่าในสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมนี ไม่ว่าจะกรณีใดจะกระทำได้อีกต่อเมื่อต้องทำเป็นคำร้องขอหย่ายื่นต่อศาล เพื่อให้ศาลเป็นผู้พิจารณาให้หย่าเท่านั้น แม้จะไม่ได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนไว้ว่า ให้มีการหย่าโดยความยินยอมได้หรือไม่ แต่ก็มีเหตุหย่าที่เป็น การยอมรับการหย่าโดยความยินยอมไปโดยปริยาย กล่าวคือ ในการยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาลของคู่สมรส จะต้องปรากฏว่าคู่สมรสนั้น ได้มีการแยกกันอยู่โดยความสมัครหรือโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย มาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี จึงจะสามารถยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาลได้

3.2 หลักการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 มาตรา 1514²⁹ และมาตรา 1515³⁰ ได้บัญญัติถึงหลักการหย่าโดยความยินยอม ว่าจะมีผลสมบูรณ์จะต้องประกอบไปด้วย

3.2.1 สามีภริยาต้องสมัครใจยินยอมทั้งสองฝ่าย

กล่าวคือ สามีภริยาทั้งสองฝ่ายมีเจตนาจะทำนิติกรรมร่วมกันโดยความสมัครใจ ฉะนั้นคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ จึงไม่อาจทำการหย่าโดยความยินยอมได้ เพราะถือว่าบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมได้ การแสดงเจตนาที่นี้อาจเสื่อมเสียไปหรืออาจตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะได้ หากมีการสำคัญผิดในสาระสำคัญ หรือการถูกฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่ ซึ่งการถูกฉ้อฉลนั้นจะต้องเป็นการฉ้อฉลถึงขนาดถ้าไม่มีการฉ้อฉลนั้นการหย่าโดยความยินยอมนี้ก็จะมีเกิดขึ้น ส่วนการข่มขู่ที่นั้นต้องถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ถูกข่มขู่กลัวว่าจะเกิดความเสียหายแก่ตน แก่ครอบครัว หรือแก่ทรัพย์สินของตน หรือเป็นภัยที่ใกล้จะถึงและร้ายแรง แต่ต้องไม่ใช่การข่มขู่ที่ใช้

²⁸ Section 1568 (1) The marriage should not be dissolved by divorce, although it has broken down, if and as long as the maintenance of the marriage, in the interest of minor children of the family, is, exceptionally, necessary for particular reasons or if and as long as divorce, by reason of extraordinary circumstances, would be such a severe hardship for the respondent, who rejects it, that the maintenance of the marriage, exceptionally, appears to be advisable, even taking into account the concerns of the petitioner.

²⁹ มาตรา 1514 การหย่านั้นจะทำได้แต่โดยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายหรือโดยคำพิพากษาของศาล การหย่าโดยความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน

³⁰ มาตรา 1515 เมื่อได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายนี้ การหย่าโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อสามีและภริยาได้จดทะเบียนการหย่าแล้ว

สิทธิตามปกตินิยม แต่หากเป็นกรณีที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายแสดงเจตนาหย่าต่อกันเพื่อลวงผู้อื่น โดยไม่ได้มีเจตนาที่จะหย่าขาดจากกันจริงๆ การหย่าโดยความยินยอมนั้นก็ตกเป็นโมฆะ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3666-3667/ 2535

โจทก์จำเลยเป็นสามีภริยากัน ต่อมาโจทก์ได้ทำร้ายจำเลย ทั้งสองฝ่ายไม่ประสงค์จะเป็นสามีภริยากันต่อไป จึงไปทำความตกลงกันที่สถานีตำรวจ โดยให้เจ้าพนักงานตำรวจทำบันทึกว่า โจทก์จำเลยจะหย่าขาดจากกันและจะแบ่งทรัพย์สินกันตามบันทึก ซึ่งมีร้อยตำรวจโท ส. และจำสิบตำรวจ จ. เป็นพยาน เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการหย่าและเพื่อให้จำเลยไม่ติดใจเอาความโจทก์ โจทก์จึงยินยอมให้จำเลยได้รับทรัพย์สินจากโจทก์เป็นการตอบแทน เมื่อมิได้เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอันจะเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ข้อตกลงนั้นย่อมมีผลให้เป็นหลักฐานแห่งการหย่าได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 วรรคสอง และยังใช้บังคับในเรื่องการแบ่งทรัพย์สินตามบันทึกนั้นได้ด้วย ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาหลังจากมีการตกลงหย่ากันเมื่อยังมีได้มีการหย่าทรัพย์สินนั้นต้องเป็นสินสมรส

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6337/2556

ตามข้อตกลงในเอกสารหมายเลข 1 หรือ 2 ทั้งสองฝ่ายแสดงเจตนาว่า จะหย่ากันตามกฎหมาย โดยจะไปจดทะเบียนหย่ากันต่อไป ซึ่งการหย่านั้นจะทำได้แต่โดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย การหย่าโดยความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน เมื่อได้จดทะเบียนสมรส การหย่าโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อสามีภริยาได้จดทะเบียนการหย่ากันแล้ว และเมื่อหย่ากันแล้วให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนการหย่า จึงเป็นที่เห็นได้ว่าเมื่อหญิงชายได้สมรสกันแล้วตามกฎหมาย ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินของทั้งสองฝ่ายมิได้มีเพียงที่เป็นสินสมรสและที่แยกไว้เป็นสินส่วนตัวเท่านั้น ยังมีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่สามีภริยามีต่อกันและมีต่อบุคคลภายนอกซึ่งกฎหมายจะต้องให้ความคุ้มครองด้วย ดังเห็นได้จากบทบัญญัติทั้งหลายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะครอบครัว เหตุนี้ เมื่อจะตกลงยุติความสัมพันธ์กันสามีภริยา กฎหมายจึงกำหนดให้สามีภริยาต้องทำความตกลงเป็นหนังสือ ต้องมีพยานอีกอย่างน้อยสองคนลงลายมือชื่อเป็นพยาน และยังต้องจดทะเบียนการหย่าต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย ทั้งนี้ก็เพราะกฎหมายมิได้ต้องการเพียงความแน่นอนในการแสดงเจตนาการหย่าระหว่างสามีกับภริยาเท่านั้น แต่เพื่อให้เป็นที่รับรู้และอ้างอิงแก่บุคคลภายนอกได้ด้วย โดยบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าว จึงทำให้ข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยในเรื่องการแบ่งทรัพย์สินตามที่ได้ระบุไว้ นั้นยังไม่มีผลระหว่างกันตราบใดที่ยังไม่ได้จดทะเบียนการหย่า และแม้จำเลยจะส่งจ่ายเช็คให้ไว้แก่โจทก์หลังจากทำข้อตกลงดังกล่าวแล้ว เชื่อกันว่าก็มี

สถานะเป็นเพียงตราสารแทนค่าการแบ่งทรัพย์สินที่เป็นตัวเงินไว้ล่วงหน้า ก่อนเวลาที่ยกถ่ายโดยความยินยอมจะได้จดทะเบียนมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย เพื่อจัดการแบ่งทรัพย์สินตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนการยกถ่ายต่อไป แต่เมื่อโจทก์กับจำเลยยังไม่ได้จดทะเบียนการยกถ่าย มูลหนี้ตามเช็คก็ยังไม่อาจที่จะบังคับกันได้เพราะยังไม่อาจรู้ได้ว่า ณ เวลาใดจะเป็นเวลาที่จดทะเบียนการยกถ่าย จำเลยจึงยังไม่ต้องรับผิดชอบตามเช็ค

3.2.2 ทำเป็นหนังสือ

เนื่องจากการยกถ่ายโดยความยินยอมนั้นเป็นเรื่องสำคัญเพราะมีผลเป็นการทำลายการสมรส และเพื่อให้แน่ใจว่าการยกถ่ายนั้นเป็นการยกถ่ายขาดจากกันแน่นอนและบุคคลภายนอกสามารถรับรู้ได้ด้วย กฎหมายจึงได้กำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ ส่วนการทำเป็นหนังสือนั้นไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือฉบับเดียว เพียงแต่ต้องมีข้อความชัดเจนที่กล่าวถึงสามีภริยาว่าตกลงยกถ่ายขาดจากกันโดยเด็ดขาด ทั้งนี้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจะเซ็นหนังสือยกถ่ายคนละช่วงเวลาหนึ่งก็ได้ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าคู่สมรสที่ต้องการยกถ่ายจะต้องลงลายมือชื่อในหนังสือยกถ่ายพร้อมกัน คู่สมรสจึงสามารถเซ็นหนังสือยกถ่ายต่างเวลาและต่างสถานที่กันได้ โดยในหนังสือยกถ่ายนั้นอาจกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับผลหลังการยกถ่ายไว้ด้วยก็ได้ เช่น ข้อตกลงในเรื่องทรัพย์สิน หนี้สิน และการอุปการะเลี้ยงดูบุตรหรือการใช้อำนาจปกครองบุตร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5887/2533

การยกถ่ายโดยทำหนังสือยกถ่ายกันเอง มีผลสมบูรณ์ใช้บังคับได้แต่เฉพาะระหว่างโจทก์กับจำเลยเท่านั้น จะอ้างเป็นเหตุให้เสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนยกถ่ายแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1515 หากจำเลยไม่ยอมไปจดทะเบียนยกถ่ายเท่ากับจำเลยโต้แย้งสิทธิของโจทก์ที่มีอยู่ตามหนังสือยกถ่าย โจทก์จึงชอบที่จะฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์กับจำเลยยกถ่ายขาดกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุยกถ่ายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 และการฟ้องของโจทก์เช่นนี้ก็เพื่อโจทก์จะได้ดำเนินการให้นายทะเบียนบันทึกไว้ในทะเบียนตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ.2478 คำพิพากษาในส่วนนี้จึงสภาพบังคับได้ ส่วนที่จะมีผลใช้บังคับในประเทศอังกฤษหรือไม่ เป็นเรื่องที่โจทก์หรือผู้ได้เสียจะต้องดำเนินการต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 865/2540

หนังสือสัญญาบันทึกข้อตกลงระบุว่า "ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตกลงที่จะไปดำเนินการจดทะเบียนยกถ่าย ณ สำนักงานเขตห้วยขวางกรุงเทพมหานครหลังจากที่ฝ่ายชายและ ฝ่ายหญิงดำเนินการทำสัญญาประนีประนอมยอมความที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางแล้ว" ถือว่าข้อตกลงนี้มีเงื่อนไขบังคับก่อนเมื่อเงื่อนไขดังกล่าวยังไม่สำเร็จเพราะยังมีได้มีการทำสัญญาประนีประนอม

ยอมความกันที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามที่ได้ตกลงไว้แม้จะมีการอ้างว่าที่ยังไม่ได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันเป็นเพราะจำเลยไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูก็ตามแต่เมื่อยังรับฟังไม่ได้ว่าเหตุที่ยังไม่มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันเป็นเพราะจำเลยเป็นฝ่ายไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในหนังสือสัญญาบันทึกข้อตกลง กรณีจะอ้างว่าจำเลยเป็นฝ่ายไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในหนังสือสัญญาบันทึกข้อตกลงดังกล่าวหาได้ไม่ ข้อตกลงเรื่องจดทะเบียนการหย่าในหนังสือสัญญาบันทึกข้อตกลงจึงยังไม่มีผลใช้บังคับ โจทก์ จะบังคับให้จำเลยไปจดทะเบียนการหย่ากับโจทก์ยังไม่ได้

3.2.3 มีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน

เมื่อคู่สมรสทั้งสองฝ่ายยินยอมหย่าขาดจากกันและได้ทำเป็นหนังสือแล้ว กฎหมายได้กำหนดว่าหนังสือหย่านั้นจะสมบูรณ์เมื่อปรากฏว่ามีพยานเซนรับรู้ถึงการหย่าอย่างน้อย 2 คน โดยการลงชื่อในหนังสือหย่านั้นไม่จำเป็นต้องลงชื่อต่อหน้าพยานสองคนพร้อมกันก็ได้ แต่พยานจะต้องรู้เห็นเกี่ยวกับการที่คู่สมรสนั้นได้ลงลายมือชื่อในหนังสือหย่า หากพยานลงชื่อโดยไม่ทราบว่าคุณสมรสนั้นได้ลงชื่อในหนังสือหย่าหรือไม่ จะถือว่าหนังสือหย่านั้นมีพยานรับรู้ไม่ได้ โดยผู้ที่จะเซ็นเป็นพยานได้นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้น เพียงแต่เป็นผู้เยาว์ที่มีความคิดความเข้าใจในข้อตกลงหย่าเพียงพอก็เป็นพยานได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3190/2533

การที่โจทก์จำเลยประสงค์จะหย่าขาดจากกัน จึงไปทำบันทึกรายงานประจำวัน ณ สถานีตำรวจ มีข้อความว่า โจทก์และจำเลยจะทำการหย่าจากการเป็นสามีภริยากันให้ถูกต้องตามกฎหมาย ในภายหลัง ส่วนเรื่องทรัพย์สินของสามีภริยาส่วนตัวจะไปทำการตกลงกันเอง โดยโจทก์และจำเลยได้ลงลายมือชื่อในบันทึกดังกล่าวและมีเจ้าหน้าที่ตำรวจ 2 นาย ลงลายมือชื่อไว้ด้วยนั้น แม้ในบันทึกดังกล่าวจะไม่ได้ระบุว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสองนายลงลายมือชื่อในฐานะพยาน แต่เจ้าพนักงานตำรวจดังกล่าวก็กระทำในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติงานตามหน้าที่และรับรู้ข้อตกลงของโจทก์จำเลย ถือได้ว่าเจ้าพนักงานตำรวจทั้งสองนายเป็นพยานในบันทึกข้อตกลงนี้ เมื่อข้อความในบันทึกดังกล่าวระบุชัดแจ้งว่าโจทก์จำเลยจะทำการหย่ากันตามกฎหมาย โดยโจทก์จำเลยได้ลงลายมือชื่อในบันทึกและมีพยานลงลายมือชื่ออีก 2 คนแล้ว บันทึกดังกล่าวจึงเป็นข้อตกลงการหย่าโดยความยินยอมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องให้บังคับจำเลยไปจดทะเบียนหย่าได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 592/2538

ขณะที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ปรากฏว่าหนังสือที่โจทก์จำเลยสมัครใจจะหย่าขาดจากการเป็นสามีภริยาโดยจะไปจดทะเบียนหย่าที่สำนักงานเขตต่อไปนั้นมีพยานลงลายมือชื่อเพียงคนเดียวจึง

ไม่สมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1514 วรรคสอง โจทก์ฟ้องขอให้บังคับ จำเลยให้หย่าขาดจากโจทก์ตามหนังสือดังกล่าวไม่ได้

3.2.4 จดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียน

ในการหย่าโดยความยินยอมนั้น จะมีผลสมบูรณ์ต่อเมื่อได้มีการจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียนแล้วเท่านั้น โดยการนำหนังสือหย่าไปแสดงต่อนายทะเบียนเพื่อขอจดทะเบียนหย่า การหย่าที่ต้องมีการจดทะเบียนหย่านั้นกฎหมายบัญญัติให้ใช้กับกรณีการสมรสที่กระทำภายหลังวันประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พ.ศ.2578 กล่าวคือ เฉพาะการสมรสที่ต้องมีการจดทะเบียนสมรสเท่านั้น ส่วนการสมรสตามกฎหมายลักษณะ Civile และการสมรสที่กระทำถูกต้องตามแบบของการสมรสของต่างประเทศ เป็นการสมรสที่ไม่มีการจดทะเบียนสมรส จึงไม่ต้องการจดทะเบียนหย่า เพียงแค่ทำเป็นหนังสือหย่า มีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน ก็มีผลสมบูรณ์เป็นการหย่าแล้ว โดยมีต้องจดทะเบียนหย่า³¹

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 595/2534

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 วรรคสอง มิได้กำหนดไว้ว่าจะต้องทำหนังสือยินยอมหย่าที่บ้านของคู่กรณี จะทำที่ไหนก็ได้ก่อนที่จะมีการจดทะเบียนการหย่า เมื่อได้ความว่าหนังสือยินยอมหย่าระหว่างโจทก์และ ว. ทำขึ้นที่ว่าการอำเภอก่อนที่จะมีการจดทะเบียนการหย่าโดยทั้งสองฝ่ายลงลายมือชื่อไว้และมีพยานลงลายมือชื่อสองคนถูกต้อง จึงเป็นหนังสือยินยอมหย่าที่ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อโจทก์และ ว. ได้นำหนังสือยินยอมหย่ามาแสดงและเจ้าพนักงานทะเบียนได้จดทะเบียนให้ตามความต้องการแล้ว การหย่าของโจทก์กับ ว. ก็มีผลสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1515 นับแต่ได้มีการจดทะเบียนการหย่า ส่วนการที่มีระเบียบการจดทะเบียนครอบครัวกำหนดให้นายทะเบียนที่รับการจดทะเบียนต้องแจ้งการจด

³¹ การสมรสตามกฎหมายลักษณะ Civile เป็นกรณีการสมรสที่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 มาตรา 4 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งบรรพนี้ไม่กระทบกระเทือนถึง (1) การสมรส ซึ่งได้มีอยู่ก่อนไว้ใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้ และความสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้นๆ” ส่วนการสมรสที่กระทำถูกต้องตามแบบการสมรสของกฎหมายต่างประเทศ ถือเป็นกรณีการสมรสที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2481 มาตรา 20 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “การสมรสซึ่งได้ทำถูกต้องตามแบบที่บัญญัติไว้ในกฎหมายแห่งประเทศที่ทำการสมรสนั้น ย่อมเป็นอันสมบูรณ์” ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 วรรคสอง บัญญัติว่า “การหย่าโดยความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน” และมาตรา 1515 บัญญัติว่า “เมื่อได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายนี้ การหย่าโดยความยินยอมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อสามีและภริยาได้จดทะเบียนการหย่าแล้ว”

ทะเบียนการหย่าไปยังที่ว่าการอำเภอที่จดทะเบียนสมรสก็ดี หรือต้องแจ้งไปยังสำนักงานทะเบียนกลาง กรุงเทพมหานครก็ดี เป็นแต่เพียงวิธีการในการปฏิบัติราชการให้มีหลักฐานปรากฏเพื่อประโยชน์แก่การควบคุมและตรวจสอบการรับจดทะเบียนอันเป็นการวางระเบียบภายในให้ถือปฏิบัติระหว่างเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยด้วยกันเท่านั้นการที่ไม่แจ้งไปจึงไม่ทำให้การจดทะเบียนการหย่านั้นไม่สมบูรณ์แต่ประการใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6625/2549

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ. 2581 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง ศาลจะไม่พิพากษาให้หย่ากัน เว้นแต่กฎหมายสัญชาติแห่งสามีและภริยาทั้งสองฝ่ายยอมให้หย่าได้ ซึ่งหมายความว่ากฎหมายของประเทศตามสัญชาติคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างต้องมีบทบัญญัติกำหนดเงื่อนไขหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการหย่าหรือเหตุหย่าไว้ ศาลไทยจึงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาให้หย่าขาดจากกันได้ มิใช่ต้องเป็นการหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสเท่านั้น เมื่อโจทก์เป็นคนสัญชาติอเมริกัน ตามกฎหมายของรัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดเงื่อนไขการหย่าไว้และบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยก็ระบุเงื่อนไขการฟ้องหย่า โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องหย่าได้

3.3 ผลของการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายต่างประเทศ

ระบบกฎหมายต่างประเทศที่สำคัญมี 2 ระบบใหญ่ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในที่นี้ ผู้เขียนขอนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยทั้ง 2 ระบบในส่วนของผลการหย่าโดยความยินยอมที่เป็นสาระสำคัญ

3.3.1 ผลของการหย่าโดยความยินยอมตามระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี

(Common Law)

3.3.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษได้ใช้บทบัญญัติกฎหมายครอบครัวชื่อว่า Family Law Act 1996 ซึ่งบังคับใช้บางส่วนในเรื่องของการร้องขอหย่า โดยมีหลักว่า ในการหย่านั้นผู้ขอหย่าต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลโดยต้องปรากฏเหตุผลฟ้องหย่าตามที่กำหนดไว้ใน Matrimonial Causes Act 1973 ซึ่งได้บัญญัติไว้เพียงประการเดียวคือ การที่ชีวิตสมรสได้แตกสลาย โดยผู้ร้องต้องนำสืบให้ศาลเห็นถึงการแตกสลายของชีวิตสมรสนั้น ศาลจึงจะพิพากษาหรือตัดสินว่าการสมรสนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว เมื่อการสมรสได้สิ้นสุดลง ก็นำมาซึ่งผลผูกพันระหว่างคู่สามีภริยา บุตร และบุคคลภายนอก โดยแยกได้ดังต่อไปนี้

1) ผลระหว่างคู่สมรส

(1.1) ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว กฎหมายได้ให้สิทธิคู่สมรสฝ่ายภริยาที่หย่ากันแล้วสามารถกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนที่ได้ใช้ก่อนสมรสได้ หรือหากประสงค์จะใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามีจะต้องได้รับความยินยอมจากฝ่ายสามีก่อน³²

(1.2) ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้หย่ากัน ศาลจะให้สามีภริยาทำข้อตกลงในเรื่องทรัพย์สินว่าจะแบ่งกันอย่างไร เพราะทรัพย์สินบางอย่างสามีภริยามีอยู่ก่อนสมรส หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้หามาหลังการสมรส ซึ่งฝ่ายนั้นก็มีความเป็นเจ้าของได้³³

(1.3) ผลเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ ในอดีตก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้หย่ากันนั้น ศาลต้องให้สามีภริยาตกลงกันในศาล โดยทำเป็นสัญญาว่า สามีจะให้ค่าเลี้ยงชีพแก่ภริยาอย่างไร จะให้เป็นก้อนครั้งเดียว หรือแบ่งชำระเป็นรายงวด หรืออาจชำระเป็นอย่างอื่นก็ได้ ต่อมาเมื่อสิทธิของชายและหญิงเท่าเทียมกัน คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอให้ศาลมีคำสั่งในเรื่องข้อกำหนดทางการเงินต่อคู่สมรสอีกฝ่ายก็ได้

2) ผลเกี่ยวกับบุตร

(2.1) อำนาจปกครองบุตร ในประเทศอังกฤษได้กำหนดหลักการเรื่องอำนาจปกครองบุตรไว้ใน Children Act 1989 ว่าหมายถึง สิทธิ หน้าที่ อำนาจ ความรับผิดชอบตามกฎหมายทั้งหมดของบิดามารดาที่มีต่อบุตรและทรัพย์สินของบุตร ในการกำหนดตัวผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรนั้น ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ใดเป็นฝ่ายใช้อำนาจปกครองบุตร ศาลจะต้องพิจารณาโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของบุตรเป็นสำคัญ และพิจารณารวมถึงความรู้สึก ความต้องการ ความเข้าใจ และสภาพแวดล้อมของบุตร ประกอบกับความประพฤติของคู่สมรสในการเลี้ยงดูบุตรด้วย

(2.2) การอุปการะเลี้ยงดูบุตร กฎหมายประเทศอังกฤษกำหนดให้บิดามารดามีหน้าที่ในการดูแลและให้การอุปการะเลี้ยงดูบุตร³⁴

3) ผลเกี่ยวกับบุคคลภายนอก การใช้สิทธิต่างๆ กับบุคคลภายนอกจะสามารถใช้ได้เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้หย่าแล้ว

³² นุชทิพย์ บรรจงศิลป์. (2524). ผลของการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 87.

³³ Bromley. *Family Law by P.M.* Bromley: London. p.169. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

³⁴ มาตราลัทธิ ออรุ่งโรจน์ และคณะ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 5. หน้า 43.

3.3.1.2 สาธารณรัฐสิงคโปร์

1) ผลระหว่างคู่สมรส

(1.1) ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว กฎหมายได้ให้สิทธิคู่สมรสฝ่ายภริยาที่หย่ากันแล้วสามารถกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนที่ได้ใช้ก่อนสมรสได้

(1.2) ผลเกี่ยวกับทรัพย์สินและหนี้สิน ในการแบ่งสินสมรสภายหลังการหย่านี้ ศาลจะคำนึงถึงเหตุผลทางการเงินและสังคมที่เท่าเทียมและยุติธรรมต่อทุกฝ่าย และสินสมรสตามกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ มิใช่เพียงทรัพย์สินที่หามาได้ในขณะที่สมรสเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซื้อไว้ก่อนสมรส และทั้งสองฝ่ายได้ใช้ทรัพย์สินดังกล่าวร่วมกันในระหว่างสมรส หรือทรัพย์สินดังกล่าวเพิ่มพูนขึ้นอย่างเด่นชัดในช่วงที่สมรส จึงทำให้การแบ่งสินสมรสหลังการหย่าของกฎหมายสาธารณรัฐสิงคโปร์นั้นค่อนข้างเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายภริยาที่มีรายได้และฐานะทางการเงินต่ำกว่า³⁵ ส่วนผลในเรื่องหนี้สินนั้น แม้ว่าทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันหรือเพิ่มพูนขึ้นชัดเจนระหว่างสมรสจะสามารถถือเป็นสินสมรสได้ แต่หนี้สินถือเป็นเรื่องส่วนบุคคลอีกฝ่ายไม่มีพันธกรณีในการร่วมใช้หนี้ด้วย นอกจากจะสามารถพิสูจน์ได้ว่า หนี้สินดังกล่าวเกิดจากการนำเงินไปซื้อทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันระหว่างสมรส

(1.3) ผลเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ กฎหมายสิงคโปร์ได้กำหนดเงื่อนไขในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพไว้ในมาตรา 114 โดยการกำหนดค่าเลี้ยงชีพนี้ ศาลจะพิจารณา 2 ปัจจัย คือ ความจำเป็นของภริยา และรายได้ของสามี หากสมรสกันไม่นาน ศาลอาจจะตัดสินให้จ่ายค่าเลี้ยงดูเป็นก้อนแทนรายเดือน โดยระหว่างเดินเรื่องหย่า ภริยาสามารถขอรับค่าเลี้ยงดูไปพลางก่อนได้ ในการกำหนดค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลต้องพิจารณาถึงความประพฤติด้านการเงินของคู่สมรสด้วยว่าหากไม่มีการหย่าเกิดขึ้น คู่สมรสแต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนถูกต้องแล้วหรือไม่ เพื่อการกำหนดค่าเลี้ยงชีพที่เกิดความเป็นธรรมที่สุด

2) ผลเกี่ยวกับบุตร

(2.1) อำนาจปกครองบุตร ถือเป็นหน้าที่ร่วมกันตามกฎหมายของบิดาและมารดาโดยให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมจนกระทั่งบุตรมีอายุ 21 ปี ซึ่งจะพ้นจากการเป็นผู้เยาว์ตามกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ อนึ่ง กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ แยกสิทธิการปกครองบุตร (Custody) หรือการตัดสินใจเรื่องอนาคตของบุตร ออกจากสิทธิการดูแลบุตร (Care and Control) หรือการแบ่งวันเลี้ยงดูบุตรในสัปดาห์ โดยส่วนใหญ่ในกรณีที่บุตรอายุน้อย มารดามัก

³⁵ จัสติน โกห์ และ อโมลต์ ซิงห์. (2557). *กฎหมายครอบครัวสำหรับคนไทยในสิงคโปร์*. สัมมนาเชิงปฏิบัติการสถานเอกอัครราชทูต ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2557. หน้า 2.

ได้รับสิทธิการดูแลบุตรมากกว่าบิดา ในกฎหมายสิงคโปร์นั้น เมื่อมีการฟ้องหย่า ศาลจะต้องมีคำสั่งในเรื่องของอำนาจในการดูแลปกครองบุตรผู้เยาว์ด้วยเสมอ

(2.2) การอุปการะเลี้ยงดูบุตร บิดามารดาต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน แต่หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีรายได้ ศาลจะกำหนดให้ฝ่ายที่มีรายได้เป็นผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร แต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้

3) ผลเกี่ยวกับบุคคลภายนอก การใช้สิทธิต่างๆ กับบุคคลภายนอกจะสามารถใช้ได้เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้หย่าแล้ว

3.3.2 ผลของการหย่าโดยความยินยอม ตามระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law)

3.3.2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

1) ผลระหว่างคู่สมรส

(1.1) ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยหลักแล้วเมื่อมีการหย่า ผลของการหย่านั้นส่งผลให้คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม กล่าวคือกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเอง เว้นแต่ กรณีที่มีการหย่าเพราะเหตุแยกกันอยู่ คู่สมรสฝ่ายภริยามีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามีต่อไป แม้ว่าฝ่ายสามีจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม หรือศาลมีคำสั่งให้ใช้ชื่อสกุลของสามี หากฝ่ายภริยาสามารถพิสูจน์ได้ว่าการใช้ชื่อสกุลของสามีต่อไปเป็นประโยชน์แก่ตนและบุตรในภายหน้า

(1.2) ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน การแบ่งทรัพย์สินภายหลังการหย่าในสาธารณรัฐฝรั่งเศส มี 4 แบบ ได้แก่ ระบบการแบ่งทรัพย์สินแบบรวม 2 แบบ และระบบการแบ่งทรัพย์สินแบบแยก อีก 2 แบบ ภายใต้ระบบการแบ่งทรัพย์สินสากลแบบรวมนั้น คู่สมรสมีส่วนร่วมในทรัพย์สินและหนี้สินร่วมกัน และภายใต้สินสมรสสิน คู่สามีภริยายังคงเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้มาก่อนสมรส และทรัพย์สินที่ได้มาภายหลังการสมรส โดยการรับมรดกและการให้โดยเสนหา ขณะที่ทรัพย์สินทั้งหมดซึ่งได้มาร่วมกันหลังจากการสมรสถือเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกัน ในเรื่องการแบ่งทรัพย์สินคู่สมรสมีสิทธิในทรัพย์สินในส่วนของตน หากการสมรสสิ้นสุดลงทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ระหว่างการสมรสจะต้องถูกแบ่งเท่ากันระหว่างสามีและภริยา เนื่องจากข้อตกลงการหย่าถือเป็นเรื่องสำคัญกฎหมายจึงกำหนดให้ในข้อตกลงหย่านั้นต้องระบุเนื้อหาและผลของการหย่าไว้อย่างชัดเจนรวมถึงต้องระบุเกี่ยวกับการแบ่งทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสไว้อย่างชัดเจนด้วย ตามมาตรา 229-3

(1.3) ผลเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ ในกรณีที่เหตุหย่าเกิดขึ้นเพราะความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว โดยมุ่งที่จะให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหาย เมื่อหย่ากันแล้วอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้แต่ต้องฟ้องเข้ามาในคดีฟ้องหย่าด้วย แต่ค่าเลี้ยงชีพนี้ ศาลจะ

เป็นผู้กำหนดให้ ค่าเลี้ยงชีพนี้อาจจะชำระเป็นก้อนหรือครั้งคราวก็ได้ ตามแต่จะตกลงกัน แต่ถ้า คู่สมรสฝ่ายที่มีหน้าที่จะต้องจ่ายได้เสียชีวิตลง เงินที่ต้องชำระก็ผูกพัน ไปถึงกองมรดกของผู้ตายด้วย แต่ถ้าหากคู่สมรสฝ่ายที่ได้รับค่าเลี้ยงชีพนั้นสมรสใหม่ สิทธิในการรับค่าเลี้ยงชีพก็เป็นอันระงับไป หน้าที่ในการอนุเคราะห์ช่วยเหลือภายหลังการหย่า ในกรณีที่มีการหย่าโดยอาศัยเหตุแยกกันอยู่ คู่สมรสฝ่ายที่ยื่นคำร้องขอหย่านั้นยังคงมีหน้าที่ในการอนุเคราะห์ช่วยเหลือคู่สมรสอีกฝ่ายอยู่

2) ผลเกี่ยวกับบุตร

(2.1) อำนาจปกครองบุตร ในเรื่องผลต่อบุตรเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายใหม่ได้กำหนดให้ข้อตกลงการหย่าโดยความยินยอม ต้องมีการระบุและการลงนามของ บุตรผู้เยาว์ที่มีความสามารถในการใช้วิจารณญาณตัดสินใจต้องได้รับแจ้งข้อมูลการหย่าของบิดา มารดา และผู้เยาว์เลือกจะไม่ขอให้มีการพิจารณาในศาลเพื่อเปิดโอกาสได้รับฟังความเห็นของผู้เยาว์ นั้น ดังนั้นบิดามารดาต้องสอบถามผู้เยาว์และต้องบันทึกไว้อย่างชัดเจนในแบบฟอร์มที่ทำขึ้น แต่ หากบุตรผู้เยาว์ยังอยู่ในวัยที่ยังไม่สามารถตัดสินใจได้ บิดามารดาต้องระบุไว้ในข้อตกลงการหย่าว่า สิทธิในการแจ้งและการให้ผู้เยาว์เลือกที่จะให้ศาลพิจารณา ไม่สามารถจะกระทำได้นี้เนื่องจากยังเป็น ผู้เยาว์ไร้เดียงสา แต่ในส่วนของกรหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่นั้น ไม่มี ผลกระทบต่อการใช้อำนาจปกครองของบิดามารดา บิดามารดายังคงมีอำนาจในการปกครองบุตร ร่วมกัน หรือคู่สมรสอาจทำข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองบุตร

(2.2) การอุปการะเลี้ยงดูบุตร ตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้นบิดาหรือมารดาฝ่ายที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตร ก็ยังคงมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรอยู่เช่นกัน และ ไม่จำกัดว่าบิดามารดามีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่เป็นผู้เยาว์เท่านั้นยังรวมถึงบุตรที่บรรลุนิติ ภาวะแล้วด้วย ดังนั้นในข้อตกลงการหย่าอาจมีการกำหนดวิธีการชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรให้กับ คู่สมรสฝ่ายที่ได้อาศัยอยู่กับผู้เยาว์ เช่น ระบุการ โอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคาร หรือกำหนด รูปแบบของการอุปการะเลี้ยงดู

3) ผลเกี่ยวกับบุคคลภายนอก การใช้สิทธิต่างๆ กับบุคคลภายนอกจะสามารถใช้ได้ เมื่อได้มีการรับรองหนังสือหย่าจากผู้จัดทำนิติกรรมสัญญาแล้ว

3.3.2.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1) ผลระหว่างคู่สมรส

(1.1) ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว ในกฎหมายแพ่งสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมนี ได้ให้สิทธิคู่สมรสฝ่ายภริยาที่หย่ากันแล้วยังคงใช้ชื่อสกุลของสามีต่อไปได้ แต่หากภริยา ประสงค์จะกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนก็ย่อมทำได้เช่นกัน แต่หากเหตุแห่งการหย่าเป็นเพราะ ความผิดของฝ่ายภริยา สามีอาจคัดค้านมิให้ภริยาใช้ชื่อสกุลของตนต่อไปก็ได้ หรือหากภายหลัง

ปรากฏว่าภริยาประพฤตินั้นไม่เหมาะสมจนทำให้ฝ่ายสามีเสียชื่อเสียง สามีอาจร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งระงับการใช้ชื่อสกุลของตนที่ภริยาใช้อยู่ก็ได้

(1.2) ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน ทรัพย์สินหรือสิ่งของต่างๆที่เคยใช้ร่วมกันนั้น จะต้องมีการแบ่งกันให้ชัดเจน หรือในบางกรณีนั้นจะต้องมีการขายทรัพย์สินที่มีร่วมกัน หรือฝ่ายหนึ่งอาจเป็นคนจ่ายให้อีกฝ่ายหนึ่งทดแทน ในกรณีที่ไม่มีการทำหนังสือสัญญาก่อนสมรสที่มีการตกลงเรื่องสินส่วนตัวนั้น อาจจะทำให้เกิดมีการดำเนินเรื่องแบ่งแยกทรัพย์สินเกิดขึ้น ตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะมีการแบ่งทรัพย์สินในช่วงสมรสจนถึงวันที่คำฟ้องหย่าถูกส่งไปถึงอีกฝ่ายให้รับทราบ โดยการแบ่งทรัพย์สินนั้นจะถูกนับรวมเฉพาะส่วนที่ออกเงยขึ้นมา หากฝ่ายภริยามีทรัพย์สินในช่วงสมรสออกเงยขึ้นมามากกว่าฝ่ายสามี นั้นหมายความว่าฝ่ายภริยาจะต้องแบ่งส่วนที่เป็นส่วนต่างให้กับฝ่ายสามีครึ่งหนึ่ง

(1.3) ผลเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ หากสามีหรือภริยาฝ่ายที่ฟ้องหย่าอาศัยเหตุหย่าเพราะความผิดของฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายนั้นจะต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง แต่ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดให้ โดยคำนึงถึงทรัพย์สินและรายได้ ตลอดจนรายจ่ายของผู้ให้และผู้รับ แต่ในกรณีที่เหตุหย่าไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใด เช่น สภาพร่างกายที่ไม่อาจร่วมประเวณีได้ กฎหมายได้กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายที่ประสงค์จะหย่าเป็นฝ่ายจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่อีกฝ่าย โดยคำนึงถึงความจำเป็น ตลอดจนทรัพย์สินและรายได้ของทั้งสองฝ่าย รวมถึงญาติของทั้งสองฝ่ายด้วย ส่วนการจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้นศาลจะเป็นผู้กำหนดว่าจะให้จ่ายอย่างไร หรือแล้วแต่จะตกลงกัน แต่หากภายหลังปรากฏว่าฝ่ายที่ได้รับการจ่ายค่าเลี้ยงชีพได้เสียชีวิตลง สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงชีพนั้นย่อมระงับไปด้วย ในทางกลับกันหากฝ่ายที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพ ได้เสียชีวิตลง หน้าที่ในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพนั้นตกไปยังกองมรดกด้วย แต่ทายาทไม่ต้องรับผิดชอบไปจากกองมรดกของผู้ตาย

2) ผลเกี่ยวกับบุตร

(2.1) อำนาจปกครองบุตร ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดขอบเขตอำนาจของผู้ใช้อำนาจปกครองในลักษณะเดียวกันกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี คือ มีการกำหนดอำนาจเหนือตัวบุตรและอำนาจเหนือทรัพย์สินของบุตร โดยได้กำหนดหลักการไว้ว่าให้บุตรผู้เยาว์อยู่ในอำนาจปกครองของบิดามารดา โดยบิดามารดาต้องมีความรับผิดชอบในการใช้อำนาจปกครองบุตรร่วมกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของบุตร หากมีความเห็นต่างกันต้องพยายามหาข้อตกลงร่วมกัน ในกรณีที่บิดามารดาไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องที่มีความสำคัญต่อบุตร บิดามารดาอาจยื่นคำร้องต่อศาลให้ศาลโอนอำนาจในการตัดสินใจให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการโอนอำนาจนี้จะต้องดูเงื่อนไขประกอบด้วย อำนาจปกครองบุตรนั้นรวมถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรด้วย สำหรับบิดาหรือมารดาฝ่ายที่ไม่มีอำนาจปกครองบุตร

ยังคงมีสิทธิติดต่อกับบุตร และหากปรากฏว่าบิดาหรือมารดาฝ่ายที่ใช้อำนาจปกครองบุตร ได้ใช้อำนาจหรือมีประโยชน์ หรือมีส่วนได้เสีย หรืออันตรายต่อบุตรหรือทรัพย์สินของบุตร บิดามารดาฝ่ายที่ไม่ได้ใช้อำนาจปกครองบุตรสามารถยื่นคำร้องต่อศาลขอให้เพิกถอนอำนาจปกครองทั้งหมดหรือบางส่วนของผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นก็ได้

(2.2) การอุปการะเลี้ยงดูบุตร บิดามารดาต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน แต่หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่มีรายได้ ศาลจะกำหนดให้ฝ่ายที่มีรายได้เป็นผู้จ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร แต่เพียงฝ่ายเดียวก็ได้

3) ผลเกี่ยวกับบุคคลภายนอก การใช้สิทธิต่างๆ กับบุคคลภายนอกจะสามารถใช้ได้เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้หย่าแล้ว

3.4 ผลของการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายไทย

3.4.1 ผลระหว่างคู่สมรส

3.4.1.1 ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว กฎหมายได้บัญญัติถึงเวลาที่ถือได้ว่าคู่สมรสได้ขาดจากการสมรสนั้นแล้ว ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 มาตรา 1531³⁶ ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ว่า การหย่าโดยความยินยอมจะมีผลนับแต่เวลาที่มีการจดทะเบียนหย่าต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว ส่วนการสมรสตามกฎหมายลักษณะผิวเมีย และการสมรสตามกฎหมายต่างประเทศ เนื่องจากมิได้มีการจดทะเบียนสมรส ฉะนั้น เมื่อคู่สมรสได้ทำหนังสือหย่าขาดจากกันแล้ว ย่อมมีผลให้การสมรสขาดจากกัน นับแต่ขณะทำหนังสือหย่า เพราะมาตรา 1531 วรรคแรก ใช้บังคับกับการสมรสที่ได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เท่านั้น ในส่วนของการใช้ชื่อสกุลของคู่สมรส หากปรากฏว่าภายหลังการสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อการสมรสนั้นได้สิ้นสุดลงโดยการหย่า ไม่ว่าจะเป็นการหย่าโดยความยินยอมหรือการหย่าโดยคำพิพากษาศาล กฎหมายไทยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 13³⁷ โดยกำหนดให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น กลับไปใช้ชื่อ

³⁶ มาตรา 1531 การสมรสที่จดทะเบียนตามกฎหมายนั้น การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนการหย่าเป็นต้นไป การหย่าโดยคำพิพากษามีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะ ได้จดทะเบียนการหย่านั้นแล้ว

³⁷ มาตรา 13 เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่า หรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีก ฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ให้ฝ่ายซึ่งยังมีชีวิตอยู่และใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง มีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้นได้ ต่อไป แต่เมื่อจะสมรสใหม่ ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

สกุลเดิมของตน เช่น ภายหลังการสมรสฝ่ายภริยาได้เปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามี เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงโดยการหย่า ฝ่ายภริยาต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนซึ่งได้ใช้ก่อนการสมรส

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6553/2537

โจทก์กับสามีโจทก์เป็นสามีภริยาโดยจดทะเบียนสมรสกันตามบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การหย่านอกจากได้ทำเป็นหนังสือและมีพยานลงลายมือชื่อ 2 คนแล้ว ยังต้องจดทะเบียนหย่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1515 อีกด้วย การหย่าจึงจะสมบูรณ์ เมื่อโจทก์กับสามีโจทก์ยังไม่มี การจดทะเบียนหย่า โจทก์กับสามีโจทก์จึงยังเป็นสามีภริยากันตามกฎหมาย ดังนั้น แม้จำเลยจะมีข้อตกลงกับโจทก์ว่าหากโจทก์ยอมหย่ากับสามี จำเลยจะไม่ดำเนินคดีอาญากับโจทก์ก็ตาม แต่เมื่อจำเลยได้แสดงตน โดยเปิดเผย ว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ซึ่งยังไม่ได้จดทะเบียนหย่า ในทำนองผู้สาวโจทก์ในฐานะภริยาจึงมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้ตามนัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1523 วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7860/2559

เมื่อมีการหย่ากันโดยจดทะเบียนหย่าย่อมมีผลนับแต่จดทะเบียนและให้จัดการแบ่งทรัพย์สินตามที่มืออยู่ในเวลาจดทะเบียนหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1531 และ 1532 (ก) ซึ่งมาตรา 1532 (ก) มีจุดมุ่งหมายให้มีการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาให้เสร็จเรียบร้อยก่อนที่คู่หย่าจะแยกจากกัน หากมีการตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สินแล้ว ถือว่าเป็นการตกลงแบ่งทรัพย์สินตามมาตราดังกล่าว เป็นการทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามมาตรา 850 ส่วนบทบัญญัติมาตรา 1533 ที่บัญญัติว่า เมื่อหย่ากันให้แบ่งสินสมรสให้ชายและหญิงได้ส่วนเท่ากันก็ไม่ใช่บทบัญญัติเด็ดขาด โดยคู่หย่าสามารถตกลงให้แบ่งสินสมรสเป็นอย่างอื่นได้ และในส่วนสินส่วนตัวก็ตกลงแบ่งกันอย่างไรก็ได้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นสัญญาแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาและเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่ หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วย ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850 ผลของสัญญาย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งโจทก์และจำเลยได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไป และทำให้โจทก์และจำเลยได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นเป็นของตน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 852 โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินตามฟ้องอีก

3.4.1.2 ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในเรื่องทรัพย์สิน เมื่อคู่สมรสได้ตกลงหย่ากันแล้วผลในเรื่องของทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันในระหว่างที่สมรสกฎหมายได้กำหนดไว้ในตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1532 วรรคแรก³⁸ ซึ่งได้

³⁸ มาตรา 1532 วรรคแรก เมื่อหย่ากันแล้วให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาแต่ในระหว่างสามีภริยา

กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินเมื่อมีการหย่าขาดจากการสมรส ว่าการหย่าโดยความยินยอม ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของคู่สมรสตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนการหย่า

กฎหมายไทยได้วางหลักเกณฑ์การแบ่งทรัพย์สินไว้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1533³⁹ และมาตรา 1534⁴⁰ ดังนี้

การแบ่งสินสมรสระหว่างคู่สมรสที่หย่าขาดจากกัน กฎหมายกำหนดให้ชายและหญิงได้ส่วนแบ่งในสินสมรสเท่ากัน ในกรณีที่สินสมรสถูกคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จึงใจทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งสินสมรส และหากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งสินสมรสไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ ให้คู่สมรสฝ่ายที่ได้จำหน่ายหรือใจทำลายสินสมรสนั้นชดใช้จากสินสมรสส่วนของตนหรือสินส่วนตัว ตามมาตรา 1534

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3786/2546

ตามคำขอทำยฟ้องแย่งของจำเลย จำเลยขอแบ่งสินสมรสครึ่งหนึ่ง เมื่อรณนัตว์อลโว่เป็นสินสมรสและโจทก์จำเลยหย่ากันแล้วก็ชอบที่จะแบ่งสินสมรสให้โจทก์และจำเลยได้ส่วนเท่ากัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1533 ซึ่งถ้าการแบ่งไม่อาจตกลงกันได้ ก็ให้นำสินสมรสออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาแบ่งกันตามส่วน แต่หากไม่สามารถนำรณนัตว์อลโว่มาแบ่งกันได้ก็ให้โจทก์ใช้คินมูลค่าค่าเช่าซื้อที่ชำระไปครึ่งหนึ่ง มาตรา 1534 สินสมรสที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่กฎหมาย บังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จึงใจทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งสินสมรสตามมาตรา 1533 และถ้า

(ก) ถ้าเป็นการหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนการหย่า

³⁹ มาตรา 1533 เมื่อหย่ากันให้แบ่งสินสมรสให้ชายและหญิงได้ส่วนเท่ากัน

⁴⁰ มาตรา 1534 สินสมรสที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำหน่ายไปเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียวก็ดี จำหน่ายไปโดยเจตนาทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเสียหายก็ดี จำหน่ายไปโดยมิได้รับความยินยอมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในกรณีที่กฎหมายบังคับว่าการจำหน่ายนั้นจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยก็ดี จึงใจทำลายให้สูญหายไปก็ดี ให้ถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่เพื่อจัดแบ่งสินสมรสตามมาตรา 1533 และถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งสินสมรสไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ ให้คู่สมรสฝ่ายที่ได้จำหน่ายหรือใจทำลายสินสมรสนั้นชดใช้จากสินสมรสส่วนของตนหรือสินส่วนตัว

คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับส่วนแบ่งสินสมรสไม่ครบตามจำนวนที่ควรจะได้ ให้คู่สมรสฝ่ายที่ได้
จำหน่ายหรือจงใจทำลายสินสมรสนั้นชดใช้จากสินสมรสส่วน ของตนหรือสินส่วนตัว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6388/2550

บันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่าเป็นสัญญาแบ่งทรัพย์สินตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1532 เมื่อนายทะเบียนจดทะเบียนการหย่าให้แล้ว ถือว่าได้มีการ
แบ่งทรัพย์สินกันเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นนับตั้งแต่วันที่มีการทำบันทึกแบ่งแยกทรัพย์สินท้ายทะเบียน
การหย่า ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์จึงตกเป็นสิทธิของ ร. ตั้งแต่เวลานั้น ไม่ใช่
สินสมรสระหว่าง ร. และ โจทก์ที่โจทก์จะมาขอแบ่งแยกได้อีก

3.4.1.3 ค่าเลี้ยงชีพ

การจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่ได้ทำข้อตกลงในหนังสือหย่าโดยความยินยอม กล่าวคือ คู่สมรส
ที่ทำหนังสือหย่าโดยความยินยอม อาจมีการตกลงกันว่าฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้แก่อีก
ฝ่าย เป็นจำนวนเท่าใด โดยให้ระบุไว้ในหนังสือหย่า ถึงแม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติเรื่องการจ่ายค่า
เลี้ยงชีพไว้ในหนังสือหย่าโดยความยินยอม แต่หากเป็นข้อตกลงที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและ
ศีลธรรมอันดีของประชาชน ก็สามารถตกลงกันเองได้ระหว่างคู่หย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 1526⁴¹ ที่กำหนดเกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูมาใช้บังคับเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพโดย
อนุโลม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4685/2540

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1526 เป็นเพียงบทบัญญัติที่กำหนดให้
ศาลสามารถกำหนดค่าเลี้ยงชีพให้แก่คู่หย่าได้ในกรณีหนึ่งเท่านั้น เมื่อการหย่านั้นเป็นความผิดของ
คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียวและการหย่านั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง มิได้เป็น
บทบัญญัติที่บังคับว่าจะเรียกค่าเลี้ยงชีพได้แต่เฉพาะมีคดีฟ้องหย่าเท่านั้น ดังนั้น เมื่อโจทก์จำเลยทำ
สัญญาประนีประนอมยอมความกันในคดีหย่าว่า จำเลยยอมจดทะเบียนหย่าให้โจทก์และยอมชำระ
ค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์อัตราร้อยละ 35 ของเงินเดือน ทุกเดือนตลอดไป ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการยึด
ขยายหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาออกไปหลังการสมรสสิ้นสุดลง อันเป็นการช่วยเหลือ

⁴¹ มาตรา 1526 ในคดีหย่า ถ้าเหตุแห่งการหย่าเป็นความผิดของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว และการหย่า
นั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยากจนลง เพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สินหรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่าง
สมรส อีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะขอให้ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ได้ ค่าเลี้ยงชีพนี้ศาลอาจให้เพียงใดหรือไม่ให้ก็ได้
โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับและให้นำบทบัญญัติมาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 และ
มาตรา 1598/41 มาใช้บังคับโดยอนุโลมสิทธิเรียกร้องค่าเลี้ยงชีพเป็นอันสิ้นสุด ถ้ามิได้ฟ้องหรือฟ้องแย้งในคดีหย่า
นั้น

จนเจ็อกันไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมใช้บังคับได้ และในมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้นำมาตรา 1598/39 มาตรา 1598/40 และมาตรา 1589/41 เกี่ยวกับค่าอุปการะเลี้ยงดูมาใช้บังคับเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพโดยอนุโลมเมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าเลี้ยงชีพโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าเลี้ยงชีพอีกก็ได้ดังนั้น จำเลยซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นเพื่อแสดงว่าพฤติการณ์รายได้หรือฐานะของโจทก์จำเลยเปลี่ยนแปลงไป จึงขอให้ศาลชั้นต้นเพิกถอนคำสั่งที่ให้จำเลยจ่ายค่าเลี้ยงชีพแก่โจทก์ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1566/2552

แม้ในคดีเดิมของศาลชั้นต้น โจทก์ฟ้องเรียกให้จำเลยรับผิดชอบในค่าอุปการะเลี้ยงดูมาทั้งหมด โดยอาศัยสัญญาตามบันทึกท้ายทะเบียนหย่า อ้างเหตุว่า จำเลยผิดนัดผิดสัญญาไม่ผ่อนชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ครบถ้วนตามข้อตกลงในสัญญา แต่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูบางส่วน เฉพาะงวดหนึ่งถึงกำหนดชำระตามสัญญาดังกล่าว ซึ่งคดีถึงที่สุดแล้ว ต่อมาเมื่อหนี้ส่วนที่เหลือถึงกำหนดชำระจำเลยก็ผิดนัดไม่ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูตามสัญญาดังกล่าวอีก จึงเกิดมูลหนี้ใหม่แม้จะโดยสาเหตุจำเลยผิดนัดเหมือนกันกับคดีเดิม ทั้งการที่โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้โดยอาศัยตามสัญญาตามบันทึกท้ายทะเบียนหย่าและอ้างเหตุจำเลยผิดนัดสัญญาเช่นเดิม แต่ก็เพราะจำเลยไม่ผ่อนชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูตามสัญญาในยอดหนี้ส่วนที่เหลือ ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่ายอดหนี้ในคดีเดิมและคดีนี้เป็นคนละจำนวนกัน เมื่อขณะ โจทก์ฟ้องคดีเดิมจำเลยยังมีได้ผิดนัดสัญญาในยอดหนี้คงค้างที่โจทก์นำมาฟ้องจำเลยในคดีนี้ เพราะเป็นหนี้ซึ่งยังไม่ถึงกำหนดชำระ โจทก์ยังไม่ถูกโต้แย้งสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ทำให้โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกให้จำเลยรับผิดชอบชำระหนี้ดังกล่าว และศาลชั้นต้นในคดีเดิมยังมีได้วินิจฉัยชี้ขาดประเด็นหรือเนื้อหาแห่งคดีในส่วนของยอดหนี้ดังกล่าว ประเด็นข้อพิพาทในคดีนี้มีใช้ประเด็นข้อพิพาทที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกันกับในคดีเดิม การที่โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148

3.4.1.4 ผลเกี่ยวกับหนี้ร่วมระหว่างคู่สมรส

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน ตามที่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1535⁴²

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2980/2533

การที่จำเลยเมาสุรากลับเข้าบ้านและด่า โจทก์ว่า "มึงเลว มึงมีซู้ ไม่สมควรอยู่กับกู แม่ มึงไม่ดี ไม่เคยสั่งสอน" แล้วจำเลยยังได้ด่า ตี โจทก์ได้รับบาดเจ็บบริเวณขอบตาซ้าย จนโจทก์ต้อง

⁴² มาตรา 1535 เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน

รับการรักษาจากแพทย์ในวันรุ่งขึ้น โจทก์ต้องออกจากบ้านไปอาศัยอยู่กับน้องสาวเพราะได้รับความคับแค้นใจจากการอยู่กินกับจำเลยนั้น การกระทำของจำเลยดังกล่าวเป็นการหมิ่นประมาทโจทก์และบุพการีของโจทก์อย่างร้ายแรง พร้อมทั้งเป็นการทำร้ายร่างกายโจทก์ จึงมีเหตุให้โจทก์หย่าขาดจากจำเลยได้ จำเลยกู้เงินบุคคลภายนอกมาใช้จ่ายเกี่ยวกับที่ดินและบ้านซึ่งเป็นสินสมรสโดยโจทก์มีส่วนรู้เห็นในการกู้เงินดังกล่าว โจทก์จึงต้องร่วมกับจำเลยในการชำระหนี้รายนี้ ฉะนั้นศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์จำเลยหย่าขาดจากกัน ศาลย่อมกำหนดให้โจทก์จำเลยร่วมกันรับผิดชอบชำระหนี้รายนี้คนละครึ่งได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 566/2556

ข้อตกลงแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาอาจกระทำในขณะจดทะเบียนหย่า โดยให้นายทะเบียนบันทึกไว้หรือไม่ก็ได้ ทั้งไม่มีบทบัญญัติใด ๆ กำหนดให้ความตกลงในการแบ่งสินสมรสต้องกระทำต่อหน้านายทะเบียนหรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การจะฟังว่ามีข้อตกลงแบ่งสินสมรสด้วยวาจาหรือไม่ ย่อมต้องพิจารณาจากพยานทั้งสองฝ่ายประกอบกับพฤติการณ์ของแต่ละคดีไป พฤติการณ์ที่โจทก์และจำเลยต่างครอบครองสินสมรสแต่ละรายการต่างหากจากกัน และมีภาระการผ่อนชำระหนี้ในทรัพย์สินที่ตนถือกรรมสิทธิ์อยู่ภายหลังการหย่าจนถึงเวลาที่โจทก์ฟ้องคดีเป็นเวลาเกือบ 5 ปี แม้ไม่มีหลักฐานข้อตกลงแบ่งสินสมรสในขณะจดทะเบียนหย่า แต่ฟังได้ว่าโจทก์และจำเลยตกลงแบ่งสินสมรสด้วยวาจา โดยให้สินสมรสทั้งสองรายการรวมทั้งหนี้สินตกแก่จำเลย การที่โจทก์และจำเลยตกลงแบ่งสินสมรสระหว่างกัน มีผลให้แต่ละฝ่ายได้รับทรัพย์สินและมีภาระหนี้ต้องชำระหนี้สิน ซึ่งเป็นหนี้ร่วมมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งผิดแผกแตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1533 และมาตรา 1535 บัญญัติไว้ แต่มิใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151 ข้อตกลงดังกล่าวย่อมมีผลบังคับและไม่ตกเป็นโมฆะ

3.4.2 ผลต่อบุตร

3.4.2.1 อำนาจปกครองบุตร

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 วรรคหนึ่ง⁴³ ได้วางหลักการเกี่ยวกับผู้ใช้อำนาจปกครองบุตร ในกรณีการหย่าโดยความยินยอมไว้ว่าให้บิดามารดาตกลงกันว่าฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายที่ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด หากมิได้ตกลงกันไว้ก็ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด และในการพิจารณาชี้ขาดถ้าศาลเห็นว่ามีเหตุที่จะถอนอำนาจปกครองของกลุ่มสมรสนั้นศาลจะถอนอำนาจปกครองของกลุ่มสมรสและสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุก

⁴³ มาตรา 1520 ในกรณีหย่าโดยความยินยอม ให้สามีภริยาทำความตกลงเป็นหนังสือว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใด ถ้ามิได้ตกลงกันหรือตกลงกันไม่ได้ ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด

และประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ นอกจากนี้ หากมีการตกลงกันไว้ในการจดทะเบียนหย่า ให้อำนาจปกครองอยู่กับฝ่ายหนึ่ง แต่หากต่อมามีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป อีกฝ่ายก็อาจขอให้ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองได้⁴⁴

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4990/2537

โจทก์จำเลยจดทะเบียนหย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยา โดยตกลงเป็นหนังสือให้จำเลย ซึ่งเป็นมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ เป็นกรณีที่บิดามารดาตกลงกันให้อำนาจปกครองบุตรอยู่กับบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 1566 (6) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585 วรรคหนึ่ง ให้ตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ได้เฉพาะกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองแล้ว ฉะนั้น เมื่อผู้เยาว์มีจำเลยซึ่งเป็นมารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองอยู่ จึงไม่อาจตั้งผู้ปกครองได้อีก โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องขอให้ตั้งโจทก์เป็นผู้ปกครองร่วมกับจำเลยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1590

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2546

โจทก์ฟ้องขอให้เพิกถอนอำนาจปกครองบุตร ซึ่งตกอยู่แก่จำเลยฝ่ายเดียวตามข้อตกลงจดทะเบียนหย่า แต่ตามคำบรรยายฟ้องและพฤติการณ์แห่งคดี เป็นกรณีโจทก์ประสงค์ที่จะเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองตามที่ได้ตกลงไว้กับจำเลย ถือได้ว่า โจทก์ประสงค์ที่จะเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 และ มาตรา 1521 แม้จำเลยไม่มีพฤติการณ์ประพฤติน่าไม่สมควรในการใช้อำนาจปกครองตามข้อตกลงที่จดทะเบียน แต่ปรากฏภายหลังว่ามีพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตร ศาลเห็นสมควรเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรจากจำเลยมาเป็นโจทก์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 และ มาตรา 1521

3.4.2.2 คำอุปการะเลี้ยงดูบุตร

สามีภรรยาที่หย่ากัน โดยความยินยอม ให้ตกลงกันว่าจะให้ฝ่ายใดเป็นฝ่ายจ่ายคำอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ในสัญญาหย่า หากไม่ได้ทำข้อตกลงกันไว้ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด ตามประมวล

⁴⁴ มาตรา 1521 ถ้าปรากฏว่าผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามมาตรา 1520 ประพฤติตนไม่สมควร หรือภายหลังพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองโดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522⁴⁵ หน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของบิดามารดา ถึงแม้ทั้งสองฝ่ายจะหย่ากันแล้ว ก็ยังคงมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไป เว้นแต่จะตกลงกันในหนังสือหย่าให้เป็นอย่างอื่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5136/2537

ข้อตกลงตามบันทึกทะเบียนการหย่าที่จำเลยตกลงให้บุตรผู้เยาว์อยู่ในอำนาจปกครองของโจทก์ โดยโจทก์เป็นผู้ออกค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์เองนั้น ถือได้ว่าเป็นข้อตกลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 วรรคแรก จำเลยจึงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของหนังสือหย่าและบันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่าดังกล่าว โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องจำเลยให้ส่งมอบบุตรผู้เยาว์ให้อยู่ในอำนาจปกครองของโจทก์ผู้เป็นบิดาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2971/2544

ภาระหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 มิได้หมดสิ้นไปเมื่อมีการจดทะเบียนหย่า เมื่อบันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่ามิได้กล่าวว่าให้อำนาจปกครองบุตรอยู่กับโจทก์หรือจำเลย กรณีต้องถือว่าโจทก์จำเลยต่างเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 วรรคหนึ่ง ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 วรรคหนึ่ง มีความหมายเพียงว่า ในการหย่าโดยความยินยอม สามีและภริยาอาจตกลงกัน ในบันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่าว่า ฝ่ายใดจะเป็นผู้ออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นจำนวนเท่าใด หากสามีและภริยามิได้กำหนดจำนวนเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูไว้ในบันทึกข้อตกลง ศาลก็ย่อมเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินให้ได้ตามสมควร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 วรรคสอง บทกฎหมายดังกล่าวหาได้หมายความว่า เมื่อมิได้กำหนดให้จำเลยเป็นผู้ออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ในบันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่าแล้วจำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบจ่ายเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร

ข้อความตามบันทึกข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่ามีว่า "หย่าทั้งสองฝ่าย สาเหตุแห่งการหย่าเพราะทรศนะไม่ตรงกัน มีบุตรด้วยกัน 1 คน คือ เด็กชาย ท.อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของมารดา" ข้อความดังกล่าวไม่ใช่ข้อตกลงเรื่องออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นจำนวนเท่าใดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 วรรคหนึ่ง ศาลจึงมีอำนาจกำหนดให้จำเลยออกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1522 วรรคสอง นอกจากนี้บันทึก

⁴⁵ มาตรา 1522 ถ้าสามีภริยาหย่าโดยความยินยอม ให้ทำความตกลงกันไว้ในสัญญาหย่าว่าสามีภริยาทั้งสองฝ่ายหรือสามีหรือภริยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นจำนวนเงินเท่าใดถ้าหย่าโดยคำพิพากษาของศาลหรือในกรณีที่สัญญาหย่ามิได้กำหนดเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ ให้ศาลเป็นผู้กำหนด

ข้อตกลงท้ายทะเบียนการหย่า แม้เป็นสัญญาระหว่างโจทก์จำเลย ซึ่งทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร ก็มิได้ลบล้างหน้าที่อันยิ่งใหญ่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรผู้เยาว์ การที่โจทก์นำสืบถึงหน้าที่ดังกล่าวของจำเลยซึ่งเป็นบิดา จึงมิใช่การนำสืบพยานบุคคลหักล้างหรือขัดแย้งกับพยานเอกสาร เมื่อโจทก์นำสืบได้ความชัดเจนและจำเลยเองก็ยอมรับว่า หลังจดทะเบียนการหย่าในปี 2537 จำเลยมิได้ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูผู้เยาว์ เนื่องจากจำเลยยืนยันว่าไม่เคยตกลงที่จะให้ค่าอุปการะเลี้ยงดู โจทก์ก็เรียกให้จำเลยรับผิดชอบจ่ายเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรย้อนหลังตั้งแต่ปี 2537 จนถึงวันฟ้อง ได้

3.4.3 ผลต่อบุคคลภายนอก

กฎหมายได้บัญญัติถึงเวลาที่ถือได้ว่าคู่สมรสได้ขาดจากการสมรสนั้นแล้ว ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1531⁴⁶ ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ว่า การหย่าโดยความยินยอม จะมีผลนับแต่เวลาที่มีการจดทะเบียนหย่าต่อนายทะเบียน ส่วนการสมรสตามกฎหมายลักษณะผัวเมีย และการสมรสตามแบบของกฎหมายต่างประเทศนั้น เมื่อคู่สมรสได้ทำหนังสือหย่าขาดจากกันแล้วก็มีผลทำให้การสมรสนั้นขาดจากกันนับแต่ขณะทำหนังสือหย่ากันสำเร็จ การจดทะเบียนหย่ามีผลให้คู่หย่าสามารถอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกได้ ตามมาตรา 1531 วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3698/2524

หนังสือข้อตกลงหย่าและการจดทะเบียนหย่า ผู้ร้องกับจำเลยแสดงเจตนาลงโดยสมรู้ระหว่างกันกระทำขึ้น (การจดทะเบียนหย่าด้วยการแสดงเจตนาลง) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการกระทำขึ้น โดยสมยอมจึงไม่ผูกพันโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ททรัพย์สินที่โจทก์นำยึดจึงเป็นสินสมรสซึ่งผู้ร้องกับจำเลยมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันผู้ร้องไม่มีอำนาจมาร้องขอให้ปล่อยทรัพย์ที่ยึด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 14884/2558

ผู้ร้องกับจำเลยที่ 1 หย่ากันโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1532 (ก) บัญญัติให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนการหย่า ข้อตกลงตามสำเนาบันทึกด้านหลังทะเบียนการหย่าระหว่างผู้ร้องกับจำเลยที่ 1 กำหนดไว้ว่า จำเลยที่ 1 ยินยอมยกที่ดิน โฉนดเลขที่ 32498 พร้อมสิ่งปลูกสร้างเลขที่ 6/82 ให้เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ร้อง เป็นสัญญาแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาตามบทมาตราดังกล่าว มิใช่สัญญาให้ทรัพย์สินอันจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะสมบูรณ์ตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 525 เมื่อนายทะเบียนจดทะเบียนหย่าให้แล้ว

⁴⁶ มาตรา 1531 การสมรสที่จดทะเบียนตามกฎหมายนั้น การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนการหย่าเป็นต้นไปการหย่าโดยคำพิพากษามีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะ ได้จดทะเบียนการหย่านั้นแล้ว

ถือว่าทั้งสองฝ่ายได้จัดการแบ่งทรัพย์สินกันเรียบร้อยแล้ว ที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างจึงเป็นของผู้ร้อง แต่เพียงผู้เดียว

3.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย

ตามระบบกฎหมายเกี่ยวกับการหย่าของประเทศไทย ก่อนข้างมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การสมรสของชายหญิง เกิดมาจากบุญกรรมที่เคยสร้างมาด้วยกัน เมื่อสิ้นบุญสิ้นกรรมที่ทำมาด้วยกันก็ต้องเลิกกันไป โดยจะเห็นได้ว่าความเชื่อเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรก เช่น ตามกฎหมายพระอัยการลักษณะห้ามหย่าที่ได้กล่าวถึงหลักการหย่าว่า “ภริยาสามีมิชอบเนื้อพียงใจกัน เขาจะหย่ากันไ้ตามน้ำใจเขา เพราะว่าเขาทั้งสองนั้นสิ้นบุญกันแล้ว”⁴⁷ ซึ่งหลักการนี้ได้ใช้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เพียงแต่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขในแบบของการหย่าให้มีความทันสมัยมากขึ้นเท่านั้นเอง โดยแบบของการหย่าโดยความยินยอมของประเทศไทยนั้น มีหลักว่าคู่สมรสที่ประสงค์จะหย่าขาดจากความเป็นสามีภริยากันนั้น จะต้องประกอบไปด้วย การยินยอมที่จะหย่าขาดจากกัน ต้องทำเป็นหนังสือหย่า ต้องมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน และสุดท้ายต้องไปยื่นจดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียน การหย่าโดยความยินยอม นั้นจึงจะสมบูรณ์มีผลบังคับได้ แต่จะมีข้อยกเว้นในส่วนที่ไม่ต้องไปจดทะเบียนหย่าต่อ นายทะเบียนก็คือ การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสที่ได้สมรสกันตามกฎหมายลักษณะห้ามหย่า และที่สมรสกันตามกฎหมายต่างประเทศ การสมรสทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว ไม่ต้องไปจดทะเบียนหย่าต่อ นายทะเบียนอีก เพียงแต่ทำเป็นหนังสือหย่าส่งมอบให้แก่กันก็มีผลบังคับได้ตามกฎหมายแล้ว

เมื่อพิจารณาถึงหลักการหย่าโดยความยินยอมแล้ว ตามระบบกฎหมายของประเทศไทย นั้น มีความคล้ายคลึงและแตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศอยู่หลายประการด้วยกัน อย่างเช่น การยอมรับให้มีการหย่าโดยความยินยอม หลายประเทศไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่าสามารถทำได้ เหมือนในประเทศไทย แต่เป็นการกระทำที่แสดงออกโดยปริยายตามกฎหมายว่ามีการยอมรับให้มีการหย่าโดยความยินยอมได้ เช่น ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องหลักการหย่าโดยความยินยอม ส่วนในสาธารณรัฐฝรั่งเศส นั้นได้มีการยอมรับการหย่าโดยความยินยอมเหมือนกับประเทศไทย โดยให้คู่สมรสมีอิสระและเสรีภาพในการแสดงเจตนาตกลงหย่ากันได้โดยไม่ต้องกล่าวอ้างหรือนำสืบถึงเหตุแห่งการหย่าของ

⁴⁷ บทที่ 67 ภริยาสามีมิชอบเนื้อพียงใจกัน เขาจะหย่ากันไ้ ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้

คนเพียงแต่สาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น การยอมรับการหย่าโดยความยินยอมสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ไม่เหมือนกับประเทศไทยที่ยอมรับการหย่าโดยความยินยอม อันเนื่องมาจากปรัชญาทางศาสนาที่นับถือติดต่อกันมายาวนาน

ส่วนในเรื่องแบบของการหย่าโดยความยินยอมนั้น กฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ต้องมีความยินยอมหรือสมัครใจ แยกกันอยู่ ต้องทำเป็นหนังสือ และต้องมีพยานรู้เห็นในการหย่านั้น หากแต่เพียงกฎหมายของประเทศไทย ต้องนำหนังสือหย่าไปจดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียนการหย่านั้นจึงจะสมบูรณ์ ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น เพียงแค่ทำเป็นหนังสือ และยื่นต่อผู้จัดทำนิติกรรมสัญญา (Notaire) ให้ตรวจสอบและรับรองการหย่าตามคำร้องขอหย่า การหย่านั้นจึงจะมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย ส่วนในประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แบบของการหย่าโดยความยินยอมนั้น จะมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยในส่วนของความยินยอมหรือสมัครใจแยกกันอยู่ แตกต่างตรงที่ไม่มีการทำเป็นหนังสือหย่ากันเอง แต่ต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล และต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่า การสมรสนั้นได้แตกสลายลงอย่างไม่มีวันกลับคืนคือตั้งเดิมได้ และศาลจะเป็นผู้พิจารณาและกำหนดให้มีการหย่าตามคำร้องขอหย่านั้น

เมื่อมีการหย่าโดยความยินยอมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการหย่าโดยศาลพิพากษาตามคำร้องขอหย่าของสามีภริยาตามกฎหมายต่างประเทศ หรือมีการหย่าโดยการจดทะเบียนหย่าตามกฎหมายไทย ย่อมเกิดผลของการหย่า ซึ่งผู้เขียนจะขอวิเคราะห์เปรียบเทียบผลของการหย่าโดยความยินยอมตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย ดังต่อไปนี้

3.5.1 ผลระหว่างคู่สมรส

3.5.1.1 ผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ส่วนตัว

เมื่อมีการหย่าโดยความยินยอมแล้ว ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างคู่สมรส กฎหมายของประเทศไทยได้บัญญัติไว้แตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศ กล่าวคือ ในส่วนของเวลาการสิ้นสุดของสถานะความเป็นสามีภริยากันนั้น กฎหมายไทยได้บัญญัติให้คู่สมรสขาดจากการเป็นสามีภริยากัน ณ เวลาที่มีการจดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียน ส่วนกฎหมายของต่างประเทศนั้น ไม่ว่าจะประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) อย่างประเทศอังกฤษ หรือสาธารณรัฐสิงคโปร์ หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) อย่างสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ล้วนแต่บัญญัติให้สถานะความเป็นสามีภริยากันสิ้นสุดในวันที่มีคำพิพากษาศาลให้หย่ากัน หรือในวันที่มีการรับรองการหย่าโดยผู้ทำนิติกรรมสัญญาอย่างเช่นสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ในส่วนที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้คล้ายคลึงกับกฎหมายของต่างประเทศ คือ การใช้ชื่อสกุลของคู่สมรสภายหลังการหย่า ซึ่งกฎหมายไทยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 13⁴⁸ ซึ่งได้กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนภายหลังการหย่า เช่น เมื่อสามีภริยาทำการสมรสกันตามกฎหมายแล้ว ฝ่ายภริยาได้เปลี่ยนชื่อสกุลของตน โดยมาใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามีแทน และเมื่อการสมรสนั้นสิ้นสุดลงโดยการหย่า ฝ่ายภริยาต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนที่ได้ใช้มาก่อนการสมรส ซึ่งบทบัญญัตินี้มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือสาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็ล้วนบัญญัติให้ฝ่ายภริยาสามารถกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนที่ใช้มาก่อนการสมรสได้ หรือจะเลือกใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามีต่อไปก็ได้ หากการใช้ชื่อสกุลของฝ่ายสามีต่อไปนั้น จะเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายภริยาและบุตร แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากฝ่ายสามีด้วย

3.5.1.2 ผลเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ในส่วนทรัพย์สินของคู่สมรสตามกฎหมายไทย ภายหลังการหย่าโดยความยินยอม หากได้มีการตกลงกันไว้ในหนังสือหย่า ก็ให้เป็นไปตามข้อตกลงนั้น แต่หากไม่ได้ตกลงกันไว้ ให้แบ่งทรัพย์สินตามที่มีอยู่ในเวลาจดทะเบียนหย่า บทบัญญัติของประเทศไทยในเรื่องนี้ แตกต่างกับกฎหมายของต่างประเทศ กล่าวคือ กฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้กำหนดให้แบ่งทรัพย์สินเท่าที่มีอยู่ในวันจดทะเบียนหย่า ส่วนกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ และกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บัญญัติคล้ายคลึงกัน คือ ให้แบ่งทรัพย์สินตามที่มีอยู่ในวันมีคำพิพากษาให้หย่า ส่วนกฎหมายอังกฤษ บัญญัติแตกต่างออกไปโดยสิ้นเชิง คือ ก่อนศาลพิพากษาให้หย่า ศาลจะให้ทำข้อตกลงในเรื่องทรัพย์สินก่อน เพื่อไม่ให้เป็นปัญหาเรื่องการจัดการทรัพย์สินภายหลังการหย่าต่อไป

ในส่วนของสินสมรสนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์ หรือสาธารณรัฐฝรั่งเศส บัญญัติทำนองเดียวกัน คือ ให้แบ่งกันคนละครึ่ง ในขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับประเทศอังกฤษบัญญัติแตกต่างออกไป คือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ให้แบ่งส่วนที่นอกเหนือให้ฝ่ายที่ไม่มีทรัพย์สินงอกเงยด้วย ส่วนประเทศอังกฤษนั้น ในเรื่องการแบ่งทรัพย์สินก่อนศาลพิพากษา ศาลให้ทั้ง 2 ฝ่ายทำข้อตกลงในเรื่องทรัพย์สินก่อนที่จะมีคำพิพากษาให้หย่า

⁴⁸ มาตรา 13 เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยการหย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส ให้ฝ่ายซึ่งใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงด้วยความตาย ให้ฝ่ายซึ่งยังมีชีวิตอยู่และใช้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิใช้ชื่อสกุลนั้นได้ต่อไป แต่เมื่อจะสมรสใหม่ ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

3.5.1.3 ผลเกี่ยวกับค่าเลี้ยงชีพ

ในเรื่องของค่าเลี้ยงชีพระหว่างคู่สมรสภายหลังจากการหย่าโดยความยินยอมนั้น ตามกฎหมายไทยไม่ได้ห้ามมีการตกลงกันไว้ในหนังสือหย่า แต่หากไม่ได้ตกลงกันไว้ในหนังสือหย่า ภายหลังจากหย่าจะนำมาฟ้องร้องเพื่อเรียกค่าเลี้ยงชีพกันไม่ได้ ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เนื่องจากการหย่าในประเทศเหล่านี้จะต้องผ่านกระบวนการทางศาล โดยวิธีการยื่นคำร้องขอหย่าต่อศาล ดังนั้นก่อนที่จะมีคำพิพากษาให้หย่าศาลจะต้องสอบถามเรื่องค่าเลี้ยงชีพ และกำหนดให้ก่อนที่จะพิจารณาพิพากษา ส่วนในสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น ก่อนที่ผู้จัดทำนิติกรรมสัญญาจะรับรองการหย่าในหนังสือหย่านั้นจะต้องมีการระบุถึงข้อตกลงเรื่องค่าเลี้ยงชีพไว้ด้วย

3.5.1.4 ผลเกี่ยวกับหนี้สินร่วมกันระหว่างคู่สมรส

ในกฎหมายไทยนั้น เมื่อการสมรสสิ้นสุดลง คู่หย่าต้องแบ่งความรับผิดชอบในหนี้ร่วมระหว่างคู่สมรสคนละครึ่ง ถ้าฝ่ายใดชำระหนี้ร่วมแทนไปแล้วก็มาไล่เบี้ยแบ่งความรับผิดชอบจากอีกฝ่ายได้ กฎหมายไทยบัญญัติเหมือนกับกฎหมายต่างประเทศทุกประเทศคือ เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงแล้ว ในเรื่องของหนี้สินคู่หย่ายังคงต้องรับผิดชอบร่วมกันอยู่

3.5.2 ผลต่อบุตร

ในเรื่องอำนาจปกครองบุตรและสิทธิในการเยี่ยมเยียนบุตรนั้น กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ในกฎหมายไทยนั้นหากไม่ได้ทำข้อตกลงในเรื่องอำนาจปกครองบุตรไว้ในหนังสือหย่า ภายหลังจากหย่าหากมีข้อพิพาทกันก็สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลกำหนดตัวผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรได้ ซึ่งจะคล้ายคลึงกับกฎหมายของประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ที่ศาลจะเป็นผู้กำหนดว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตร ส่วนของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น กฎหมายให้อำนาจผู้จัดทำนิติกรรมสัญญา เป็นผู้ตรวจสอบและพิจารณาตามข้อตกลงที่ได้ระบุไว้ในหนังสือหย่าของคู่สมรสนั้น ส่วนค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้น กฎหมายไทยเหมือนกับกฎหมายต่างประเทศ กล่าวคือ บิดามารดาแม้ว่าจะหย่าขาดจากความเป็นสามีภริยากันแล้ว แต่หน้าที่ในความเป็นบิดาและมารดายังคงมีอยู่ เมื่อหน้าที่ความเป็นบิดามารดา ยังคงมีอยู่จึงต้องรับผิดชอบในส่วน of ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน หรือให้เป็นไปตามที่คู่สมรสได้ตกลงกัน

3.5.3 ผลต่อบุคคลภายนอก

ในระหว่างสมรส คู่สมรสอาจมีการทำนิติกรรมต่างๆ อันก่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันหรือเป็นหนี้ร่วมกัน บุคคลภายนอกสามารถฟ้องร้องทั้งสามีภริยาได้ แต่เมื่อหากปรากฏว่าการสมรสนั้นได้สิ้นสุดลง คู่หย่าไม่มีความสัมพันธ์กันในฐานะสามีภริยาอีกต่อไป แต่

บุคคลภายนอกที่ทำนิติกรรมด้วยนั้นอาจไม่ทราบได้ว่าคู่หย่านั้นมีการหย่ากันแล้ว และยังอาจเข้าใจผิดว่าทั้ง 2 ฝ่าย คงมีสถานะสมรสกันอยู่ จึงเข้าทำนิติกรรมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปโดยสุจริต ดังนั้นกฎหมายไทยจึงได้บัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกที่กระทำการ โดยสุจริต ซึ่งมีหลักว่า การสมรสสิ้นสุดลงเพราะการหย่านี้จะอ้างให้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกที่กระทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่ได้มีการจดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียนไว้แล้ว การใช้สิทธิต่อบุคคลภายนอก ตามกฎหมายไทยและสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การหย่าที่ใช้อ้างให้เป็นการเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกนั้น จะทำได้ก็ต่อเมื่อได้จดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียนตามกฎหมายไทย หรือได้รับการรับรองจากผู้จัดทำนิติกรรมสัญญาแล้วตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ส่วนประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการใช้สิทธิต่อบุคคลภายนอกจะกระทำได้เมื่อมีคำพิพากษาให้หย่าแล้วเท่านั้น